

fras
u šupi
david
albahari

DAVID ALBAHARI

FRAS U ŠUPI

PROZE

»RAD«
Beograd, 1984.

Fotografije ALEKSANDAR ANTIĆ

IZA UGLA

Kada ja ustanem ujutru, kada se ona vrati iz kupatila, kada ja uđem u kupatilo posle nje, kada ugledam nekoliko njenih dlaka na rubu lavaboa, kada osetim miris jaja prženih s tankim reznjevima slanine, pomislim kako je lako govoriti. Ništa nije jednostavnije od reči, ništa prostije od govora. Tišina je umetnost, ćutanje je veština koja se uči, ali ona to ne shvata. Sto je već postavljen, bela kafa već nasuta u šolje s crtežima fantastičnih životinja. Okovratnik košulje malo me steže, podseća me na sveže izbrijan vrat, ali ne mogu da se odrekнем sigurnosti koju u meni stvara čvrsto vezan čvor na kravati. Znam da će mi nešto reći, uvek mi nešto kaže; odavno sam, međutim, prestao da verujem da mogu da je zaustavim. To je osnovna razlika između nas.

Šta ti je s licem? pita me ona.

S kojim licem? odgovaram.

S tim, kaže ona i pruža ruku i dotiče mi obraz.

Hvatam njenu šaku svojom i grubo je, premda strahovito sporo, vraćam na sto. Nemoj više nikada to da mi činiš, kažem joj, jesi li čula?

Ona se smeje, pokazuje zube.

Zimi mi to ne smeta, zimi je u kuhinji hladno i sve što donosi toplotu može nečemu da posluži, ali leti, kao sada, sada je valjda leto, jer ako nije leto, onda je dan izuzetno topao za jesen, ili za proleće, što iscrpljuje sva godišnja doba, premda sumnjam da je nebo ovakvo u jesen, ili u proleće, ovakvo je samo u leto, plavo sa onim dalekim oblacima, i pod oblacima, u ovoj kuhinji, taj smeh ničemu ne služi.

Trenutak kasnije ona je krajnje ozbiljna. Jedna bora okomito joj preseca donji deo čela. Lepo se služi nožem i viljuškom, i male, dobro oblikovane zalogaje lagano prinosi svojim punačkim usnama.

Nemoj više nikad to da mi činiš, ponavljam.

Čula sam te, kaže ona.

Posle toga, smatram, ništa mi više ne preostaje osim da ustanem. Ustajem. Savijam salvetu po utvrđenim, požutelim prevojima i vraćam je odakle sam je uzeo. To je osnovno pravilo, nešto što ona ne shvata. Stvari imaju svoje biće samo ako imaju svoje mesto. Njene stvari uopšte ne znaju za sebe, toliko ih ona raznosi po prostoru koji joj pripada. Sada, međutim, ona sasvim mimo sedi i meša belu kafu rasparenom kašiciom. To mogu da kažem, ali to nije ono što vidim. Ono što vidim jesu dve mrvice hleba na njenoj bradi i deo kože koji joj se trza pored leve nozdrve. Zavlačim ruku u

džep i izvlačim srmotuljak toaletpapira. Otvaram ga u nepodnošljivoj tišini. Ovo je tvoje, kažem i pokazujem joj, jednu po jednu, dlake koje sam našao na rubu lavaboja.

Ne gleda ih. Podiže šolju i dugim gutljajima ispija mleko. Više ne vidim mrvice hleba, ali zato vidim njen vrat.

Malo kasnije, ja sam na ulici, a ona verovatno sedi u naslonjači u dnevnoj sobi, gde ne radi ništa. To me zbunjuje, taj prelaz iz kuhinje na ulicu nikada mi nije bio jasan, reči tu ne pomažu, reči bar imam koliko god želim, prostor je ono što me iznenađuje. Pitao sam je jednom šta misli o tome, kako ona razume moj odlazak, može li da mi objasni kako odlazim, zašto odlazim. Rekla je da ne zna. Ponovio sam pitanje, ili pitanja, ponovo sam rekao da mi prostor izmiče i da mi nije jasno kako iz jednog prelazim u drugi. Rekla je da ne zna. Zamolio sam je da se potrudi, istakao sam da ne mogu da živim u neznanju, da mi je njena po moć neophodna. Rekla je da bi volela da mi pomogne kada bih i ja njoj pomogao. Pitao sam je kako to misli. Onako kao što je rekla. Uzvratio sam da sam se, koliko me sećanje služi, uvek trudio da joj se nađem pri ruci, ali da to nije predmet našeg razgovora. Ako mi objasni kako izlazim na ulicu, dodao sam, obavezujem se da ću joj pomagati kad god to zatraži od mene. Odgovorila je da je to plemenita ponuda, ali da je ne može prihvatiti. Zašto, pitao sam. Zato što ti ne verujem, rekla je. **ŠTO** je, smatram, najgore što jedan čovek može nekom drugom da kaže, najgore što može od nekog da dozna. Reči su u svakom slučaju beznačajne, ali u slučaju kada su lišene svake vere njihova beznačajnost se toliko smanjuje, sabija, da postaju razorne kao eksploziv.

Na ulici sam, dakle. Krećem se u pravcu kojim krenem. Na sebi imam sivo odelo. Čvor kravate je čvrsto privezan oko mog vrata. Osećam okovratnik na sveže izbrijanoj koži. Cipele su izglancane. šešir, gde je moj šešir? Možda sam ga zaboravio, možda sam prestao da ga nosim, možda mi ga je vetar smaknuo s glave. To sada nije važno. Važno je što sam napolju, što se krećem, što sam sve dalje od nje, iako je razdaljina varka, jer koliko god nas od nekog odvaja, toliko nas toj istoj osobi približava. Druga je stvar strah koji očekujem i koji, smatram, ne mogu da izbegnem.

Pretpostavljam da se radi o odnosu svetlosti i senke, drugi zajednički sadržitelj nisam uspeo da pronađem, jer ulica je uvek nova, premda u to ne treba biti toliko siguran, jer ja naprosto ne bih mogao sa izvesnošću da kažem da sam *tu* bio juče, da sam *ovde* sada, jer ni kada ni gde ne znače mi ništa, ali zato je moguće da postoji određena uslovljenost mog organizma koja se budi pod uticajem izvesnog odnosa svetlosti i senke, jer su i

svetlost i senka mnogo opipljiviji nego što to na prvi pogled izgleda, iako ni u to ne treba biti toliko siguran. Ono što osećam nazivam strahom, mada bih to mogao nazvati bilo kakvim imenom. Reč je samo reč, reč nije ništa drugo, nije u svakom slučaju ono što kazuje. Osim slova. Reč su slova, ništa više. Strah su slova, ništa više. Ali ono što ja osećam, to počinje, nepredvidljivo, u nekoj ulici, dok lagano ili brže ili sasvim sporo prolazim kroz nju. Podižem pogled i vidim kraj ulice, vidim ugao, samo ugao, i počinjem da mislim na reč strah. Reč raste u meni, nadima se, pretvara se u mene, postaje sve teža, zaustavlja me. Zaustavlja me, uvek, tačno na polovini ulice. Kada se osvrnem, ugledam drugi kraj, drugi ugao, osetim drugu reč koja je ista kao prethodna. I tako samo stojim, ne pomeram se, piljim ispred sebe, ali se trudim da ništa ne vidim. Ne gledam gore jer znam da tačno iznad mene neko već stoji na prozoru ili se saginje s balkona. Ubrzo će početi da izlaze iz svojih zgrada, da mi prilaze, da govore, da prete, ali ja ništa od svega toga ne čujem. Gluv sam, slep i nem. Kada se vratim kući, kada ovlada mrak, ili svetlost, kada ona potapše jastuk, kada u ogledalu ugledam lice koje mi je dobro poznato, a ipak me svaki put iznenadi, pomislim kako smo svakog dana sve bliži trenutku kada će tišina biti jedini način našeg opštenja.

To me raduje. Ostavljam peškir, pažljivo, na oguljen čiviluk. Stupam u sobu. Ona me gleda. Znam da me ne zna, kao što znam da zna da ja ne znam nju. Sedam na visoku stolicu sa tvrdim naslonom i spuštam dlanove na ploču stola. Imam pitanja za nju, ali nemam reči za pitanja. Ona se smeši, počinje da govori, ali ja sam već iza ugla i više ništa ne može ublažiti razliku između nas, što ona ne shvata. A ni ja.

BEZ DAHA

Kada ga čujem kako otključava ulazna vrata, ja sam već u krevetu. Mora da sam odavno u krevetu, jer osećam kako me spavaćica, zarozana, guši ispod grla.

Ali to ne mora ništa da znači.

On stupa lagano, sasvim tiho, kao da vežba. Duboko u sebi vidim kako se njegova šaka podiže naspram neprirodno šarenih tapeta i zaustavlja u visini prekidača. Da li ga pritiska? pitam se.

A tada shvatim da je on odavno u sobi, što ume ponekad da me iznenadi.

Ne otvaram oči, zadržavam dah, činim sve što mogu da ne pomisli da sam budna.

Ne čujem ga, ali znam da negde stoji, možda nagnut nad krevetom, znam da zadržava dah i nastoji da se uveri da li doista spavam.

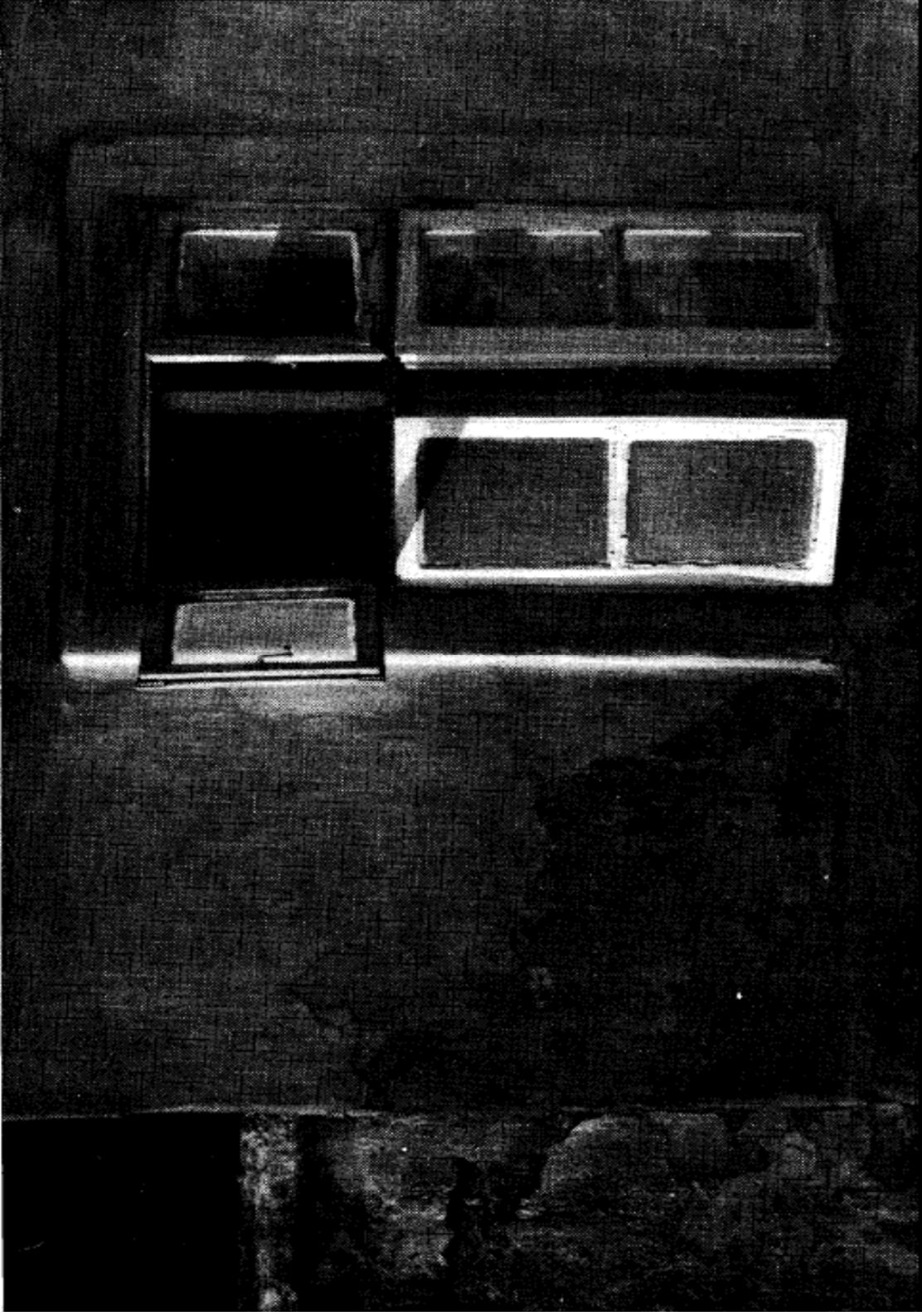
Ima noći kada poželim da se naglo okrenem, širom otvorenih očiju, a da soba bude oblivena jarkom svetlošću, i da mu se obratim. Bilo bi lepo čuti njegov glas.

Ali ne okrećem se. Ćutim. Ne dišem. Nadam se da i to, kao sve ostalo, mora imati svoj kraj. Ne možemo zauvek ostati tako: bez reči, bez daha.

ODGOVOR

Ustao sam i otišao da se operem.

Kada sam se vratio, ona je i dalje imala isti osmeh na licu. Pomislio sam kako neću govoriti, kako tog puta neću ništa reći, ali kada je podigla pogled, shvatio sam da joj se već obraćam. Nisam mogao da čujem šta govorim. Video sam krajičkom oka svoj odraz na tamnom uglu prozora, video sam usne koje su se pomicale, a onda, samo na tren, jezik koji je izleteo između zuba kao da uobličava kakav nedokučiv engleski glas. Zaključio sam, nadam se: pravilno, da je to moj jezik, da su ono moje usne i da napolju vlada noć. Poželeo sam, isto tako, da dobro zagledam oči za koje sam, nadam se: pravilno, pretpostavio da su moje, ali to nisam mogao da učinim ako ne pomerim glavu. Nisam hteo da je pomerim. Nisam hteo da se po ko zna koji put uverim da između krajička oka i punog pogleda nema nikakve razlike. Radije sam piljio u njene gole grudi sve dok nisam, onim uglom oka, ugledao da sam začutao. Tada sam celu površinu svoga lica smelo izložio njenom. Da li će mi odgovoriti?

VAKUUM

Nije to ništa, reče on. Vidi ovo.

Popeo se na krevet, okrenuo, pogledao me, i onda počeo da skače, gužvajući prekrivač, odbacujući se sa obe noge istovremeno i podižući kolena visoko, gotovo do brade, kao da se nikada više neće vratiti. Ruke su mu bile krila. Glava mu je, međutim, treskala sama za sebe, spuštala se dok se ostalo dizalo, jezik je visio iz nje kao zastava, oči. Oči su izvan ovog sveta. Ako je jedno virilo, drugo se sumanutom brzinom okretalo; ako su oba bila zatvorena, kako je onda mogao da vidi? Ubrzo je dotakao luster: prvo podignutom rukom, potom temenom, onda jednim ramenom, pa ponovo istim ramenom, pa grudima. Onda su mu se noge ispravile, pokrenule, kao da je na nekoj sletskoj vežbi, širile se, skupljale, jedna napred, druga pozadi, ali nije prestajao da skače. Tada je počeo da viče, ispuštao je iz sebe jedan glas, dug i hrapav. Pa je šakom zakačio kuglu, koja je sletela i raspukla se. Ukazala se sijalica, koju je razbio drugim udarcem, koja je eksplodirala uz tupi prasak zgnječenog vakuuma, prasak koji nas je uveo u tišinu, ali sasvim kratku, jer je on, malo posle, nastavio da skače, naprednazad, sada već po posteljini, po jastuku, od zida do metalnog ruba, uz onaj isti glas, pa u visinu, do onog istog lusteru.

A ja sam samo stajala i gledala.

RUB

Došao sam do samog ruba, okrenuo se i rekao joj nešto kao: evo, tu sam, ne mogu dalje, sada je na tebe red.

Odmahnula je glavom, slegla ramenima. Rekla je da se to nje uopšte ne tiče.

Dobro, rekao sam, ne, nisam ništa rekao, zagledao sam se u dubinu i video stene, travuljinu, morske krastavce, možda čak i jednu zvezdu.

Sto se nje tiče, rekla je, ona već odavno nije ovde, ona je negde drugde, to što je ostalo, to je samo telo, to nije ništa.

Ponovo sam se okrenuo. Daleko iza nje, ali ipak ispod borova, trkom nam se približavao jedan čovek. Krajevi njegovog kaputa podizali su se u vazduh, sunčeva svetlost hitro se odbijala od njegovih cipela, ili su to bile njegove naočare, ili, pak, zlatna dugmad na manžetnama.

Nemamo puno vremena, rekao sam.

Tada je do nas dospeo čovekov glas. Vikao je u trku i reči su se raspadale pre nego što bi bile dovršene.

Ne želim da gledam, reče ona.

Ne moraš, odgovorio sam.

Svetlost se ipak odbijala od naočara, sada sam to mogao da vidim. Kao što sam mogao da čujem škripu šljunka pod čovekovim nogama.

Onda je ona krenula. Polako u početku, pa sve brže.

VELIČINA STANA

Ne želim da kažem da je moj stan velik, jer nije velik, ali ću zato reći da on svakim danom postaje sve veći. Juče, na primer, juče mi je bilo potrebno gotovo dva sata da dođem do kuhinje. A kada sam posle toliko dugog vremena *stigla* u kuhinju, pomislila sam da je možda već trebalo da se vratim.

Vratila sam se.

Sa mesta na kojem se nalazi moja fotelja, pogled putuje u dubinu. Položaj je, može biti, kriv za iskrivljenost, za neverovatnost moje perspektive, za onu naglu smenu okomitih senki. Vidim unutrašnje predsoblje, deo predsoblja, sobu, otvorena vrata, drugu sobu, umašćen zid oko prekidača, čiviluk. Čiviluk je u antreu. Antre je mračan. Noću, kada gori stepenišno svetlo, špijunka lebdi u vazduhu kao zlatno zmo. Danju, međutim, njen sjaj je beo.

Kada sjaj iščezne, začuje se zvono. Ne znam koliko je vremena potrebno zvuku da dođe do mene, ali i pre nego što dođe: ja znam ko zvoni. Znam, drugim recima, čija senka guši sjaj moje špijunke. I znam: ako otvorim, ona će ući, proći pored mene, a kada se vratim u sobu, ona će već zauzimati stolicu ispred prozora, tako da joj lice bude u senci, tako da joj oko glave, oko nevešto sakupljene kose, lebdi iskričavi oreol svetlosti, i videću samo kako govori.

Bože, kako ona voli da govori.

Ali ako ne otvorim, zvoniće opet.

IME STVARI

U pojedinim trenucima, kažu, veoma sam mirna.

Drugim rečima, ako dotaknem telo, znam da dotičem telo, ako prilazim prozoru, znam šta treba da gledam, ako sam žedna, uzimam čašu i punim je vodom, ako nisam tu, ništa me ne može vratiti.

Pokušavala sam to da im objasnim. Rekla sam: Život nije rečenica, govor ne poznaje znake navoda, ne možeš nekome zapovediti da stvari naziva imenima koja ste vi odabrali.

Ništa mi nismo odabrali, rekli su.

Ako želim neku stvar da nazovem vašim imenom, tako ću učiniti, rekla sam. Ali ako poželim da je nazovem nekim drugim imenom, niko me u tome neće sprečiti.

Pogledali su se. Što se nas tiče, rekli su, nemamo ništa protiv.

U čemu je onda problem? pitala sam.

BRZINA

Spor sam, ne poričem. Ali kakva korist od brzine?

Kada ujutru, kada se probudim, pomislim na sva rastojanja koja bih morao da pređem i koja bi me na kraju vratila na isto mesto, jednostavno mi se ne ustaje.

Ili kada dolazim ispred ogledala. Još uvek nisam u odrazu video celo svoje lice.

Svet može da bude samo u meni. Izvan mene, to nije moje.

Kada bih bio brži, ne bih znao da postojim.

KOSINA SENKE

Gotovo smo došli do ugla kada joj rekoh da ne nameravam dalje da idem.

Lice joj je bilo sporo, i iznenađenje se pojavi na njemu tek posle svih njenih reči.

Ne, rekoh, nemoj me ubeđivati. A pomislio sam da je samo stvar trenutka kada će moj obraz dotaći izguljenu površ zida.

Da li se nečega bojiš? kazala je.

Na neka pitanja ne bi trebalo da odgovaramo.

Načinila je korak ili dva i nagla se unazad. Tamo nema ničega, rekla je. Odavde sve vidim: tamo nema ničega.

Sačekao sam da me ponovo pogleda. Nisam tvrdoglav, rekoh, ali ostajem ovde.

Približila mi se. Rekla je: A šta ja da radim?

Slegnuh ramenima.

Kada bi bilo suvo, rekla je, mogli bismo bar da sednemo.

Nisam hteo ništa da joj kažem. Lice je počinjalo da joj sustiže reči, i ubrzo ću moći sve da doznam još pre nego što to naumi da kaže.

Ponekad, reče ona i pramen kose joj se zalepi za usnu, ništa od onoga što govoriš nije ono što doista pričaš. Oklevala je. Da li i ti tako misliš?

Osvrnuo sam se. Kosina senke dobijala je na oštrini. Ako ne grešim, to može da znači samo jedno.

Ti me ne slušaš, rekla je, ti me uopšte ne slušaš.

VRH

Tek kada je dospela na vrh stepenica, moglo se videti koliko je ceo kraj bio obasjan suncem. Mislila je da će, ako pogleda naniže, zapaziti neke velike razdaljine, ali doznala je da se prevanilla. Visina je, moglo bi se reći, smanjivala širinu; prostor se skupljao oko nje kao nabori na cicanjoj haljini.

Sve se to, naravno, odigralo pre više godina, i neko bi s pravom smeo da pita zašto se do sada o tome ćutalo. Zar neki postupci ne zaslužuju reći odmah po svom nastanku?

Nije znala.

Da je znala, bolje rečeno, da će je to pitati, verovatno ne bi ni pomišljala na uspon. Nikada nije imala poverenje u pitanja, a na vrhu, bez obzira na sunce, nije postojala nikakva odstupnica.

Sada je, dabome, kasno. Prošlost se u nekoj meri može ispravljati, ali ne sasvim, ne potpuno. Ako se tako dogodilo, mi u najboljem slučaju možemo da zapazimo kamičak na uglačanoj ploči stepenika, zaobljenu ivicu, pukotinu, ništa više.

Onda se, međutim, njena haljina podigla u nemom prihvatanju igre s vetrom, i sad, što se nas tiče, i dalje se spušta.

DODIRNI MI KOLENA

Slušaj me dobro, reče ona, želim da me dobro slušaš.

Slušam te, rekoh.

Kada ti budem rekla da zatvoriš oči, želim da zatvoriš oči i da ih više ne otvaraš. Otvorićeš ih tek kada ti budem rekla da ih otvoriš. Je li jasno?

Znam to, rekoh, pročitao sam kod Valerija.

Jebeš Valerija, reče ona, i jebeš ceo svet ako misliš da se ceo svet nalazi u knjigama. *Ovo nije Valeri, ovo sam ja.*

Jasno, rekoh

Zatvori oči, reče ona.

Zatvorio sam.

Čutala je.

Šta sad? rekoh.

Ne otvaraj ih, reče ona, ne otvaraj ih.

Osluškiavao sam: nisam ništa čuo. Onda osetih lak dodir na nadlanici.

Da li je to moja ruka? reče ona.

Oklevao sam. Otkud znam, rekoh.

Pokušaj da doznaš, reče ona.

Stisni me, rekoh, pa ću znati.

Ne, reče ona, moraš ovako da znaš.

Ponovo osetih dodir, ali to više nije bila nadlanica.

Dakle, reče ona, šta je to?

Nalivpero, rekoh.

Ošamarila me je, pretpostavljam, napola stisnutom šakom.

Zatvori oči, reče ona, zatvori oči.

Ti si luda, rekoh, je l' znaš?

Znam, reče ona. Zatvori oči.

Drugi put me bar upozori. Želim da vidim svoju smrt.

Idemo ponovo, reče ona. Jesi ih zatvorio? Dodir je, ako je to bio dodir, ovog puta bio drugačiji. Dotakao mi je mišicu, potom kožu vrata.

Ovo nije ono, rekoh. Ovo je nešto drugo. Napreduješ, reče ona.

Ako kažem nož, rekoh, nećeš me udariti? Neću.

Nož, rekoh.

Udarila me je pesnicom.

Zatvori oči, reče ona.

Nisam ih ni otvorio.

Pazi sad, reče ona.

Usredsređen, očekivao sam tačku, ali dodir se pretvorio u dug niz.
Započeo je ispod brade i završio se ko zna gde.

Ćutao sam.

Šta je? reče ona.

Rasekla si mi usnu, rekoh.

Raseći ću ti i srce.

Ti si luda.

A ti?

Dodirni me, rekoh. Dodirni me opet. Dotakla rili je koleno. Učinilo
mi se da me istovremeno dotiče hiljadu iglica.

Šta očekuješ od mene? rekoh.

Očekujem da *znaš*, reče ona.

Kako da znam, rekoh, kad ne smem da gledam?

Je li i to Valeri?

Nije.

U tom slučaju, reče ona, napregni se i nešto ćeš ipak uspeti da vidiš.

Ponovo sam osetio dodir — na čelu, pa na rubu nozdrva — ali
možda me više nije doticala ona.

Šta vidiš? ponovila je.

Vidim kapiju, rekoh. Pa malo posle: Vidim kapiju.

Ćutala je.

A ti? rekoh. Šta ti vidiš?

PRIMICANJE

Evo šta. Kada mi se primakao još jedan korak, pomislila sam: Ako mi se primakne još samo jedan korak, biće tik uz mene. Osetila sam kako ga osećam, kako iz njegovog tela zrači usijanost, kako tkanina njegove košulje dotiče moj obraz, kako onaj gust mrak postaje kudikamo gušći. Pružila sam ruku, ali ga nisam dotakla. Nisam ni mogla da ga dotaknem, jer nije ni napravio onaj prvi korak. Ali ako nije napravio taj prvi korak, ko je onda koraknuo? Možda sam se ja udaljavala, zamišljajući pri tom da mi se on približava? A šta ako se on udaljavao? Jesam li ga ja pratila, jesam li ja pokušavala da budem što bliže njemu, šta sam ja htela od njega, šta ja *hoću* od njega? Gde si? pitala sam. Nije odgovarao. U sobi postoji jedan prozor, malen ali dovoljno velik da se kroz njega vide zvezde. Pogledala sam smer prozora i shvatila da se niko od nas nije kretao, jer niko od nas nije presekao mlaz tupe svetlosti koji se probijao kroz okno i tvorio gotovo pravilan kvadrat na podu. Da, niko od nas nije se ni pokrenuo, niko se nije pomerio, možda on više i nije sedeo na onoj stolici na kojoj sam ga poslednji put videla, možda ni ja nisam više sedela za stolom, ali u tom slučaju, ako neki korak ponovo odjekne, ko to onda hoda? Neću žuriti, neću donositi nikakvu odluku, samo ću mirno sedeti, samo ću povremeno udahnuti vazduh, i povremeno ću ga, u dugim razmacima, izdahnuti, ali neću žuriti. Ako postoji hod, postoji i onaj koji hoda.

Ako to nisam ja, onda je to neko drugi. Ako to nije niko drugi, onda mi ne preostaje ništa drugo osim da pognem glavu i poturim potiljak, da kažem: Tu sam ... priđi ... priđi...

NAČIN NAGIBA

Za Miloša Komadinu

Postoje, naravno, mogućnosti da sve potraje mnogo duže, da se pronađu neki najzaobilazniji putevi, da se približavanje izbegne zauvek, ali zašto? Nije li jednostavnije naprosto reći reč, poluokrenut ili čak licem u lice, otvorenih očiju, premda niko ne bi zamerio ako bi se reklo: Kako je jaka ova svetlost, kako mi smeta da gledam! A opet, odlazanje, udaljavanje, nestajanje, nisu li sve to načini izbora, nije li to širenje granica, nije li to nadrastanje? Jer reč je kraj; reč je potiranje; reč ništa ne omogućava; a ti toliko voliš nagib kojem se lagano približavaš, koji ti dozvoljava da postepeno iščezavaš, da toneš, da, da toneš pred očima onih koji su kadri tako nešto da zamisle, da te na rubu nagiba vide kao na ivici vode, da ustuknu ili, pak, da se približe, samo korak, samo korak, ništa više, to je sve, jer oni su lišeni izbora, dok ti, dabome, kada se dovoljno udaljiš, ti ćeš stati. Tišina, o kojoj se toliko govori, započinje. Jasno možeš sebi da predstaviš kako se podižu na prste, kako nekima, ne svima, donja usna popušta, oči se šire, uši čule. Ko je tamo? Nema nikoga. Ali jedan kamičak, kada bi samo jedan kamičak posrnuo niz nagib, kakva bi to lavina bila! I kuda bi ti, tada, kada bi, onako pognut, prvo čuo tutanj, potom video oblak prašine i peska? Zar doista veruješ da bi to zakržljalo bilje uspeo da zadrži provalu slučaja?

Sve se krije u načinu nagiba: i priča, i onaj ko priča, i onaj kome je priča namenjena. Ali onaj koji sluša, gde je onaj koji sluša? Jer ako niko ne sluša, onda se izgovorena reč zatvara i ništa je više neće otvoriti.

NASLOV

Sedim s prijateljem u kafani na Trgu Republike. Dan je sunčan, zaparan i preterano dug. Iza leđa mog prijatelja, iznad neskladne linije obrisa naspramnih zgrada, nazirem tamnu strukturu oblaka koji bi mogli doneti kišu. Moj prijatelj to ne vidi. I ne vidi još nešto: ne vidi devojčicu za susednim stolom koja, siguran sam, ispod bele majice ne nosi prsluče. Kažem mu:

— Pišem priču za „Politiku”.

Gledam ga s otvorenim iščekivanjem.

— Je li to ona ista? — pita me.

— Ne — kažem.

— Šta si uradio s onom?

Ne znam tačno na koju misli, ali odgovor bi svejedno bio isti.

— Bacio sam je — kažem.

Moj prijatelj nije iznenađen; ne pokazuje, hoću da kažem, nikakvo iznenađenje, ali ko zna šta se krije ispod ljudske kože?

— Kako se zove? — pita.

— Ko?

— Tvoja priča.

Nisam iščekivao takvo pitanje: da li ću znati odgovor? U isto vreme zapažam jedan sasvim mali pokret devojčice za susednim stolom, pokret koji mi kaže: „Znam da me gledaš.” Uočavam isto tako Adamovu jabučicu na grlu mog prijatelja, kao i niz dlaka koje su umakle oštrici njegovog brijača. Ne smem ni da pomislim šta se događa s olujnim oblacima.

— Pozovi je — kaže moj prijatelj. — Voleo bih da je upoznam.

Pogledam ga, i on žuri da doda:

— Ako ti ne smeta, naravno.

— Ne — kažem — ne smeta.

Ostajem da sedim.

— Kako se zove? — pita on.

— Smešak oluje — kažem.

— Ne priča — kaže moj prijatelj. — Nego ona.

— To je dobar naslov — kažem i to je moj poslednji pokušaj.

Moj prijatelj pruža ruku preko stola i vlažnim dlanom dotiče moju vlažnu podlakticu.

— Dobro — odgovaram i ustajem, ali već sam osetio njegov dodir.

Ona ne pokazuje nikakvo iznenađenje, čak ni kada spustim lakat na naslon njene stolice. Tako pognut, vidim sve: ili gotovo sve: *mog* prijatelja, *njenu* drugaricu, kutiju s cigaretama, pepeljaru s opušcima, trag karmina na čaši, metalni poklopac, kesicu s bombonama. Oči su joj prozirne, bistre, i u njima vidim kako se moje lice, izobličeno kao u krivom ogledalu, umnoženo u dva primerka, pojavljuje iz velike daljine i raste sve do same površine. A kada, trenutak kasnije, probije tu površinu, počće da pada kiša. Okrećem se i gledam mog prijatelja, i dok mu se mlazevi vode slivaju niz kosu, lice, vrat, on podiže obe ruke prema meni. Znam taj pokret. On znači: „dođi, ionako nemaš kuda da odeš”.

ŠUMSKI PUT

Nisam htela da govorim o zidu, nikada ne bih govorila o jednom zidu, ali kada sam ušla u tu sobu, a ta soba nije bila moja soba, sve što sam mogla da vidim u oskudnoj svetlosti i iz nepovoljnog položaja — gorela je samo jedna mala lampa i bleštala, nesputana abažurom, pravo u moje oči — bio je taj zid, u stvari: velika fotografija koja ga je u celosti prekrivala, fotografija nekakvog parka ili kakvog šumskog puta, s brojnim stablima pokrivenim žutim i zlatnožutim lišćem, što bi svakako trebalo da znači da je to slika jeseni, svakako jeseni, i premda je napolju bilo, čini mi se, leto, da, leto, i, iako se nigde nije videlo nebo, bila sam spremna da zakoračim pravo u drugo doba, da s poda koraknem na vekove kestenovog lišća, na stazu koja bi me odvela tačno tamo gde treba da stignem. Ali tada se on zakašljao, sasvim tiho, kao da se snebiva, i ja se okrenuh da ga vidim.

SUŠANJ

Kada se okrenem i pogledam je, moja že na izgleda tako mala, tako sitna, da mi dođe da zaplačem. Možda je, naravno, u pitanju veličina odeće, možda ona ne ume da odabere pravi dezen, pravi kroj, možda živi u uverenju da je krupnija nego što doista jeste. Ali na ulici, u podnevnoj vrevi, uvek strepim da ću je izgubiti, ili noću, u krevetu, dok ona klizi između mojih nogu, držim je za glavu, blago joj milujem uši, prestrašen da će se zaturiti. Naravno, kada ja ležim, a ona stoji, kada se ja šćućurim u okomitom uglu iza ormana, a ona se propne na prste, sve izgleda drukčije. Gvirim kroz šake i napajam se njenom prividnom veličinom. Kako je lepa, mislim, kako je krupna i lepa ta žena! Onda čujem sušanj, podižem glavu i kroz splet paučine i prljavštine vidim njeno lice iznad ruba ormana. Našla sam te, kaže ona i smeši se. A njeni sitni zubi negde duboko u meni postaju sve veći.

IZ POČETKA

Pogledaj me, reče ona, ali dok sam se okretao, video sam bezbroj stvari koje bih radije gledao nego nju: ram, mušemu, pećurku za čarape. Ti me uopšte ne slušaš, reče ona.

Ne, rekoh, jer to je bila istina, ali ko zna šta sam doista rekao.

Prekrstila je ruke. Ne želim više ovo da ponavljam, reče, ponoviću, u stvari, još jednom, i to je sve.

Čekala je.

Je l' jasno?

Jeste, rekoh.

Muž, reče ona lagano, mora da poštuje svoju ženu.

Tačno, rekoh.

Lepota nije izvan nas, reče ona. Lepota je u nama.

Kakve sad to ima veze, upitah, s muževima?

Nasmešila se. Ne znam, reče. Ali lepo zvuči, dodade.

Rekoh nešto drugo. Nešto kao: u pravu si, sasvim si u pravu, ali ne možemo ići protiv naših priroda, ne možemo mešati stvari koje se, upravo po svojoj prirodi, ne mogu pomešati, jer ako izneverimo svoje biće, izneverićemo i lepotu, budući da je lepota u samom središtu, u samoj suštini, u središtu suštine — moglo bi se reći, pa samim tim, ako ni zbog čega drugog, moramo da budemo obazrivi kako postupamo s rečima, s delima, sa sobom i s drugima, pogotovo s drugima, jer drugi su možda još dragoceniji od nas samih, njihove reči mogu da postoje nezavisno od nas, a mi, možda, ne možemo bez njih, jer kada njih ne bi bilo, ko zna da li bi bilo i nas, i. Bože, kako volim da govorim.

Da, reče ona.

Nisam znao na šta se to odnosi.

Da, ponovi ona. Ponekad moraš da budeš što tiši da bi bio što glasniji.

Sada je na mene bio red. Da, rekoh. Premda nisam bio siguran da sam je razumeo. Kada ima previše reči, ne stižem da stignem do svih. Sveze, na primer, preskačem, ali pridevi, i prilozi, to je ono što me koči.

Šta misliš, reče ona, da li da počnemo iz početka?

Ona voli da govori u zagonetkama. Ona voli da govori rečenice na koje se ne može jednostruko odgovoriti.

Šta kažeš na to? ponovi ona.

Da, rekoh, nadajući se da dobro odgovaram.

Pogledaj me, reče ona.

Dok sam se okretao, ugledao sam mnoge stvari o kojima radije ne bih govorio.

Ti me uopšte ne slušaš, reče ona.

Ne, rekoh; ali pogledao sam je.

Zašto me tako gledaš? reče ona.

Muž, rekoh lagano, mora da poštuje svoju ženu, je li tako?

Ona reče da jeste.

Udahnuh vazduh i pokušah da se saberem. Dugo sam se pripremao za ovaj trenutak. Najzad rekoh: A žena?

Ona pogladi mušemu, taknu pečurku, pogladi mušemu. Kako to misliš? reče ona.

Tako, rekoh, tako mislim, tako kao što sam rekao.

Tako sam i mislila, reče ona.

Sada sam mogao da ispustim vazduh i da ponovo počnem da dišem.

Ona je opet prekrstila ruke. Kao da će kiša, reče.

Jedan oblak nije dovoljan, odvratih, jedna lasta ne čini proleće.

To znam, reče ona.

Jedan ekser ne drži celu kuću, nastavih. Jedan cvet ne daje plod. Jedna ptica ne predstavlja jato. Jedna noga obara stolicu. Jedna ruka manje je od dve. Jedan konj može da vozi samo čezze. Jedna žena nije porodica. Jedan zub ne može da grize. Jedno dete pita se šta ja radim ovde. Jedan pokret nije trčanje. Jedna žena —

To si već rekao, prekinu me ona.

Sada sam je sam pogledao. Nisam čekao da me pozove, nego sam je sam pogledao. Dok sam se okretao, video sam mnoge stvari o kojima bih s nekim voleo da porazgovaram. Kada sam je napokon ugledao, delovala je zastrašeno. Ako dobro razumem šta „zastrašeno” znači.

Šta hoćeš? reče ona.

Takva pitanja, složena, bacaju me u očajanje. Hteo sam da ustanem, da odem, ali nisam znao kako to da uradim, nisam znao kako to da joj kažem, nisam znao ni da li to hoću, nisam znao ni da li hoću da to ne želim, nisam u stvari, znao šta ne znam, kao što nisam znao ni šta znam, kao što nisam znao kome bih, ako bih umeo, sve to rekao.

Ona se nasmešila. Ponekad ume lepo da se nasmeši.

Dobro, rekoh, možemo da počnemo iz početka.

SVE PLOČE ENGLBERTA HAMPERDINKA

Znam da mi nećeš poverovati, reče devojka, ali kada smo sami, on mi pušta Englberta Hamperdinka.

Ne, reče devojka, Englberta Hamperdinka! Ne mogu da verujem!

Da, reče devojka, ima sve njegove ploče i pušta ih redom, po vremenu objavljivanja.

Koliko je to ploča? upita devojka.

Kako to misliš? reče devojka.

0, reče devojka, ne znam. Ima dosta, ali ne znam koliko. Zašto?

Onako, odgovori devojka. Pomislila je: Ako mi sada kaže: U prvi mah došlo mi je da povratim, ali sada, posle toliko meseci, gotovo da ne primećujem šta svira, mislim —

U prvi mah, reče devojka, došlo mi je da povratim, ali sada, posle toliko meseci, gotovo da ne primećujem šta svira, mislim, sasvim je svejedno šta slušaš ako *stvarno* ne slušaš to što svira, u tom slučaju nema nikakve razlike između Englberta Hamperdinka i nju vejva, je li tako?

Da, reče devojka, tako je. Pomislila je: Ako mi sada kaže: Međutim, čini mi se —

Međutim, reče devojka, čini mi se da u svemu tome, u tome što pušta *samo* Englberta Hamperdinka, postoji nešto više, suptilnije, neki gotovo tajni proračun. Znaš li kako sam to utvrdila?

Ne znam, reče devojka.

Nije u pitanju *samo* raspored pesama, reče devojka, nego i raspored *poteza*. On svaku pesmu proprati *istovetnim* potezima, razumeš šta hoću da kažem?

Ne razumem, reče devojka. Pomislila je: Ako mi sada kaže: Kako ne razumeš? On —

Kako ne razumeš? reče devojka. On ne ponavlja samo redosled pesama, nego i redosled svojih postupaka. Svaki put kada sam kod njega, mi slušamo jedne iste pesme, ali i provodimo jedno isto veče. Ništa se ne menja. On je uvek jednako obučen, uvek u istom trenutku, uz određenu pesmu, donosi piće, uz određenu pesmu govori određene stvari, uz određenu pesmu se svlači.

A ti? upita devojka.

Šta? reče devojka.

Da li si uvek jednako obučena? upita devojka.

Ne, reče devojka, zamisli to. Naravno, tek kada sam treći put došla, počela sam da shvatam obrazac. Drugi put sam bila odviše uzbuđena, ili prestrašena, da bih uvidela o čemu se radi, ali treći put, treći put već sam znala, ali ipak nisam znala šta da radim u vezi s odećom, pa sam četvrti put došla isto odevena kao prvi put, ali izgleda da to njemu *ipak* ništa ne znači, tako da peti put već više nisam znala u čemu sam bila drugi put, a šesti put sam došla *sasvim* drugačija, nikada nisam bila tako obučena, ali on nije ništa rekao.

Možda, reče devojka, možda mu uopšte nije važno *ko* dolazi. Pomislila je: Ako mi sada kaže: Ne, ne verujem —

Ne, reče devojka, ne verujem da je u pitanju *bilo koja* devojka.

Misliš li, reče devojka, da s drugim devojkama nije isti takav?

Ja sam mu prva devojka, reče devojka. Pre mene nije imao nijednu drugu.

Ko ti je to rekao? upita devojka. Pomislila je: Ako mi sada kaže: On

—
On, reče devojka. Ko bi mi rekao?

I ti mu veruješ? reče devojka.

A ti mu ne bi verovala? odgovori devojka.

Ne znam, reče devojka, zavisi. Pomislila je: Ako mi sada kaže:

Od čega? upita devojka.

Ne znam, reče devojka. Morala bih da budem s njim da bih to znala. To se zna, to se ne pita.

Ja ga nisam pitala, reče devojka, sam mi je rekao.

Da, reče devojka, tako sam i mislila.

Zar je to loše? upita devojka.

Ne znam, reče devojka. Zavisi, ali ne znam od čega. Pomislila je:

Ja sam, znaš, reče devojka, htela to da promenim, ali to nije lako. Nije lako kada vidiš da neko s tolikom posvećenošću radi neke stvari, i ti sada treba da mu kažeš da nije tako, i da stvari ne izgledaju onako kako on misli da izgledaju, već nekako drugačije, a ni ti ne znaš kako *doista* izgledaju. Da li znaš?

O, ne, reče devojka, to niko ne zna.

Ali treba da vidiš *izraz* na njegovom licu, reče devojka, treba da vidiš njegovo *celo* lice! Kada bi to videla, ne bi mogla tek tako da predlažeš da sve izmenim.

Nisam to ni predložila, reče devojka.

Kada bi se *samo jedna* stvar promenila, reče devojka, sve bi se promenilo. Možda ni *on* više ne bi bio *on*.

Da, reče devojka, u pravu si. Pomislila je:

I ne samo to, reče devojka, ne samo to.. Ako bi se sve to desilo, možda ni *ja* ne bih više bila *ja*. Razumeš?

Ne razumem, reče devojka.

Kako ne razumeš? upita devojka.

Jednostavno ne razumem, reče devojka.

Svejedno, reče devojka, *ja* ne bih bila *ja*, to je sve.

SNEG

U redu je, kažem, gotovo je, možeš da pogledaš, ali ona i dalje krije lice, okrenuta je, u stvari, prema zidu, i jedino mi prepušta one meke malje na stražnjoj strani vrata na koje ponekad, ne — uvek, volim da pritisnem usne.

U redu je, kažem ponovo, i sada je moj glas nešto jači, čvršći, iako ga nisam povisio, samo sam mu dodao malo boje, one boje koju bi ona trebalo da prepozna ukoliko me prethodno nije čula, ili ako je zadremala. Lako se zadrema u ovom stanu, u ova sparna popodneva.

U redu je, kažem opet, ali ovog puta šapućem, jer ako je ipak zaspala, ako je malopre utonula u san, onda sigurno ne bi želela da je probudim. Njen san je lak, ona često priča u snu, dva ili tri puta je ustajala usred noći i išla u kupatilo zatvorenih očiju.

U redu je, kažem, ali ovog puta u sebi, u redu je, možeš da pogledaš.

Jednog dana ću se spakovati, staviću sve što imam u kofer, odabraću ono najnužnije, bez čega ne mogu, staću sve to u jednu torbu, u torbu s ručkama, dve košulje, nešto veša, još jedne paintalone, četkica, aparat za brijanje, olovka, sveska, češalj, penkalo, i otići ću, s tom torbom, mada ni ranac nije loš, u planine, na neko jezero. Ako poželim da budem zemlja, tamo ću biti zemlja; ako poželim da budem vazduh, biću vazduh; ako voda, voda; ako sneg, sneg. U tome je stvar: volim sneg.

NEGDE ISPOD MOJIH NOGU

Koliko god pokušavala, ma koliko se trudila, nikada ne pronalazim način da stvarima dam novo značenje, da utvrđenu kretnju načinim tajanstveno novom. Ključ u bravi je ključ u bravi. Svetlost koja se pravougaono širi predsobljem dok otvaram ulazna vrata jeste svetlost koja dolazi sa stepeništa. Senka u uglu, od koje sam nekad tmula od straha, samo je čiviluk. Odblesak u prolazu nije sjaj nečijeg oka, nego tup odraz ogledala. Zatvaram vrata i sve postaje tiše nego ranije. Čujem kako zvukovi propadaju u dubinu prostora, negde ispod mojih nogu. Kada podignem ruku da upalim svetio, veliki starinski luster u kojem većina sijalica ne svetli, začuću njegov glas. Reći će mi da ne palim svetio. Skini mantil, reći će. Skinuću ga. Okreni se. Okrenuću se. Pođi polako prema meni. Poći ću. Dosta, reći će, tu stani. Staću, i u udubljenju polumraka, ako tako mogu da kažem, videću gušći mrak. To je on, leži na boku, diše bez šuma. desni dlan mu je ispod desnog obraza, leva ruka iza leđa. Da li je star, ili je možda mlad? Šta hoće od mene? Ne znam njegovo ime, ne znam ko je, ne znam šta radi, da li uopšte radi. Jednom sam ga samo pitala kako se zove, hoće li mi bar reći kako se zove, a on je odgovorio: Zovi me Ismail, zovi me Vladimir, zovi me kako god hoćeš.

ŠTA TO DOKAZUJE?

Nekoliko puta nedeljno — tri ili četiri, ne više, ali ne ni manje — saginjem se, polako, i zavirujem ispod kreveta. Polako je, u ovom slučaju, zgodna reč, ali nedovoljna da izrazi način na koji se saginjem, s tim što je način, u smislu koji ja imam na umu, odrednica za vreme koje mi je potrebno da se, tri ili četiri puta nedeljno, sagnem i zavirim ispod kreveta. Poslednji put, na primer, počeo sam da se saginjem pre podne, možda je bilo oko jedanaest, ne, bilo je oko deset, u svakom slučaju: između deset i jedanaest, a zavirio sam ispod kreveta oko pet po podne. U pet po podne senke više nisu oštre, i ako se zna da je moj jedini prozor, u stvari, prozorčić na kosini krova, uvek se začudim kada vidim koliko se vidi tamo gde, po svemu sudeći, ne bi trebalo ništa, ili gotovo ništa, da se vidi. Uspravljanje, naravno, uspravljanje ide mnogo brže. To je kretnja od koje mnogo ne očekujem, razlika koja me ne uzbuđuje. Možda me je nekad uzbuđivala, ali danas, ovih dana, poslednjih nedelja, uspravljanje je nepobitna činjenica, nužnost koja ništa ne menja. Međutim, saginjanje, taj metaforičan silazak iz viših, ako tako mogu da kažem, u niže sfere, saginjanje je proces neprekidnog čuđenja, neprekidne začuđenosti pred bogatstvom svemira, i zapanjenosti, svakako, pred ograničenostima ljudskog bića. Jer dok se linija pogleda, katkad drhtavo a katkad postojano, spušta od naprsline gde se dve grede spajaju, preko obrisa tapeta, što drugi tvrde, a ne ja, ja ne verujem da su ovde ikada postojale tapete, do ruba prekrivača, na primer, ili preko, bolje je reći: kroz, dakle, kroz one velike praznine, koje mogu da budu iznad kreveta, pored njega ili bilo gde, shvata se (opet govorim o sebi kao da me nema, a ima me, ima) da je čovek odabrao najsiromašniju od svih egzistencija, onu koja računa na krutost, nepromenljivost i veličinu svih stvari. Međutim, kada su me jednom prilikom upitali zašto se uopšte saginjem, nisam znao šta da kažem. Nešto sam rekao, ali to su uglavnom bile reči. A šta dole vidite? Pre svega, sanke. Zar senki nema i gore, zar ih nema posvuda? Zar ih ima? Ima ih. I šta sad, zar sad ja treba nešto da upitam? Razgovarali smo dok sam se saginjao, dok sam se spuštao, ako tako mogu da kažem, u te neslućene dubine, i nisam mogao dobro da se usredsredim na razgovor. Slušao sam samo jednim uvom, drugim odavno ne čujem, levim ili desnim, jednim od ta dva u svakom slučaju, i reči su mi izmicale, reči mi odavno izmiču. Ali kada sam se uspravio, oni su još uvek bili dole. Šta tu radite? zgranuto sam upitao. Oni su gledali kako stojim onako visok i lep, tu reč nisam odavno

upotrebio, možda sam je pogrešno zamislio, ali bilo kako bilo, a najbolje je da bude onako kako jeste, oni su se iznenadili. A šta vi tu radite? upitali su me. Uspravio sam se, rekao sam im da sam se uspravio. To znamo, rekli su, ali kada? Kada šta? Kada ste se uspravili, kad pre ste se uspravili, rekli su, kada se mi, evo, još saginjemo? Zanimljivo pitanje, morao sam da razmislim. Nemojte razmišljati, rekli su, odmah nam odgovorite. Ako nam ne odgovorite, rekli su, nadurićemo se. Šta je to naduriti se, pitao sam. Oni su se zgledali, da nisam bio u sobi, verovatno bi počeli da se došaptavaju. Dobro, rekli su, nećemo se naduriti, ali morate da nam odgovorite, ne možete nas ostaviti ovako, dole. Hoćete da se ponovo sagnem? Hoćemo. Koliko je sati?

Tri, rekoše. Da li znate, rekao sam, da li znate koliko moje saginjanje može da potraje? Znamo. I? Požurite, požurite, rekoše. Požurio sam, ali negde na pola puta, više pred pola puta nego posle, pre ranije nego kasnije, video sam pukotinu koju nisam nikada ranije video. Rascvetavala se iz jedne od pločica, premda neki misle da su to tapete, rascvetavala se u snop pipaka, a svaki pipak je cvetao za sebe, a od svih tih malih pipaka, od svih tih pipčića, tri su cvetala i dalje, a na jednom od tih sasvim sitnih pipčića, toliko sitnih da za njih nije više postojalo ime, video sam pupoljak, mali pupoljak, koji je obećavao nova rascvetavanja. Pomislio sam da se okrenem, da im skrenem pažnju na objekat moje pažnje, ali šta da im kažem, mislim: kako da im kažem nešto što nema ime, kako da im kažem nešto što zvanično ne postoji? Da im kažem: pupoljak pipaka pun? S druge strane, morao sam da žurim, čekali su me, obećao sam, produžio sam, spustio se. Zavirio sam ispod kreveta i osvrnuo se. Oni su bili ustali. Šta sad? Nismo mogli da vas čekamo, rekli su. Zašto? Pa, pogledajte koliko je sati! Koliko je? Pola sedam. Pola sedam? Ja sam vas upozorio, rekao sam. Znamo, rekli su, ali zadržali ste se. Više nego što ste se nadali? Više. Koliko više? Znatno više. I šta sad? Ništa, slegli su ramenima. Nekako smo svi u isto vreme pogledali u moj prozorčić. Još se nije smrklo. Možda, možda ako bih se još jednom sagnuo, ako bih sada ustao i odmah počeo da se saginjem, možda bih mogao da zavirim pre nego što se sve senke izjednače. Ne, varam se, ne bih stigao pre mraka, premda i u jedinstvu mraka postoji neujednačenost, što treba znati, što svako ne zna. U tom slučaju, rekao sam, ovo je kraj dana. Šta to dokazuje? pitali su. Šta to znači dokazivati, odgovorio sam. Oni su se zgledali, da nisam bio u sobi, verovatno bi počeli da se došaptavaju, ne bih se iznenadio kada bih otkrio da su doneli enciklopediju. Dokazivati, rekli su, znači potvrditi istinu. A laž? pitao sam. Ponovo su se zgledali, i da nisam bio u sobi, ko zna, možda

bi zvali još nekoga. I laž, rekli su. Onda je svejedno koje je koje, rekao sam, važno je dokazati. S tim su se složili. Ali kraj dana, rekao sam, ne može biti kraj noći. I s tim su se složili. Šta to dokazuje? pitao sam. Opet su se zgledali. Onda su me pogledali. Moramo da idemo, rekli su. Ništa ja tu ne mogu da učinim, ako neko želi da ode, on će otići, ako neko ne želi da ode, on neće otići, ako neko želi da ostane, on će ostati, ako neko ne želi da ne ostane, šta će taj uraditi? Što se njih tiče, oni su otišli. Pogledao sam gore, pogledao sam dole. Umoran sam. Dva puta sam već zavirivao ispod kreveta, nisam, praktično govoreći, imao ni časa odmora, otkrio sam toliko novih stvari, i što se tiče mog zida, i što se tiče ustrojstva svemira, i što se tiče međuljudskih odnosa, i što se tiče novih reči, naučio sam nekoliko novih reči, spoznao sam kako se pukotine rasplodavaju, ili rascvetavaju, ali to je sigurno jedno isto, sve u svemu: naporan dan. Ako je još uvek dan. Ne, noć je. Noću, koliko se sećam, noću još nisam zavirivao ispod kreveta. Umoran sam, to ne treba ponavljati, ali zato strepim, odakle mi ta reč? da ne bih stigao, i ako počnem, sada ili ubrzo, da se saginjem, verovatno ne bih stigao pre zore, a u zoru senke su tupe, i kratko traju, i možda upravo u onom času kada bih prešao donji rub kreveta, možda bi upravo u tom času sve senke iščezle, i ja se zatekao pred prazninom o kojoj nisam hteo da govorim, što me podseća na obećanje koje sam davno dao, majci ili ocu ili mlađoj sestri, da ću staviti zavesu na prozorčić, gustu zavesu od debelog platna, od neprozirnog platna, ili s rupicama, premda bi i običan papir, samo kada bih imao nekoliko listova papira, bio dovoljan, sasvim dovoljan. Nikada ja nisam bio onaj u koga se može imati dovoljno poverenja.

ŠTA TRAVA OSEĆA?

Ako se sagnem dovoljno nisko, mogu da razumem bol koji trava oseća kada stanem na nju.

Pokušavam to da objasnim mojoj ženi.

Ona mi kaže: Neke stvari o tebi, *neke stvari*, nisam uspela da shvatim, ali nisam izgubila nadu da ću ih *jednom* ipak shvatiti, ali što se te trave tiče, ne, to nikada neću shvatiti. Kako neko kao ti, pita me ona, kako neko kao ti uopšte može da misli da trava oseća?

Dakle, što se toga tiče, ona je kao ona žena u jednoj priči Davida Albaharija, samo što ta žena nije mogla da shvati njegovu ljubav prema crncima, odnosno, ona je mislila da je on peder, a on je samo pokušavao da misli na drugi način.

Drugim rečima, ja mislim na drugi način. To je ono što moja žena ne može da shvati.

Ipak je pitam: Kako to misliš — neko kao ja? Kakav sam to ja?

Mrzi me, kaže ona, mrzi me da govorim o tome. Mrzi me da otvaram usta, mrzi me da ih posle zatvaram, toliko puta smo pričali o tome.

Ja ne popuštam: Kako možeš da znaš, kažem, o čemu govorim? Kada si se *ti* toliko sagnula? Kada si *ti* videla vlati trave?

Ona se okreće, prvi put me gleda pravo u oči, još uvek ima one iste punačke usne koje me teraju da mislim na sasvim određenu stvar, nikada nisam uspeo da ne mislim na to kada bih joj video usne, i dok ja mislim na to, ona kaže: Ti toliko veruješ u reči da mi je muka. Gotovo mi dođe da povraćam dok te slušam.

To su teške optužbe i voleo bih da imam malo vremena za razmišljanje, ali ako sada prestanem, ona će zaspati, sigurno će zaspati, i šta onda ja da radim?

To su teške optužbe, kažem, i voleo bih —

Ona me prekida: Ne odugovlači kao kakva pizda, nego odmah odgovaraj, ako imaš šta da odgovoriš.

Ti grešiš, kažem, *ja* sam postavio pitanje. *Ti* treba da odgovoriš.

Ovo ničemu ne vodi, kaže ona i podiže ruku da povuče gajtan od lampe iznad kreveta.

Ona, dakle, podiže ruku, i za njom, ispod pokrivača, izmili jedna dojka, ali istog časa zavlada mrak, i ja više ne znam gde se nalazim.

Zašto ćutiš? pita ona.

Pa malo kasnije: Zašto ćutiš?

Onda pruža ruku: Jesi li se naljutio?

Ali ja sam već daleko odmakao. Vidim, doduše, njenu ruku iza sebe, ali to me ne brine. Čak ni lak dodir, ni to me ne bi zabrinulo. Dovoljno sam star da brinem o sebi, ako je to posredi. A ako nije? O, ako je to već rešeno, onda ne znam zbog čega bi trebalo da gubimo vreme na dalja objašnjavanja? Zovite me Nenad, i ja ću doći. Zovite me Predrag, ja ću se odazvati. Zovite me Smilja, i ja ću pritrčati. Izvrsno se prilagođavam. Spreman sam čak i na ustupke, ako su ustupci potrebni. Da li su ustupci potrebni? Ne, nisu. Draga, kažem sa strahovitim zakašnjenjem. Njeno brujavo disanje čujem kao šum one pomodne stolice na koju sam samo jednom seo. Čekam još malo. Čekam, ne pokušavam da je tražim, ne znam ni s koje strane da je tražim. Draga, kažem još jednom. Neko je ustao s one pomodne stolice i čekaonica je sada sigurno prazna. Ako ne znate gde se neko nalazi, onda je najbolje da se pretvarate da znate, i ja kažem ravno u mrak iznad mene: U pravu si, ja verujem u reči.

ZGNJEČEN NABOR

Kada me je juče posetila, rekao sam joj: Loše mi je, jako mi je loše, nemojte, molim vas, više da dolazite.

Ona je zastala, nije mi bila sasvim prišla i zastala je u pola koraka, i gotovo sam mogao da vidim kako joj listovi drhte u naprezanju da održe ravnotežu.

Onda se okrenula. Bluza joj se otpozadi ma lo izvukla, i taj zgnječen nabor podizao se prema meni kao spokojan kažiprst.

Vratite se, rekoh iznenada, molim vas, vratite se.

Ne, reče ona ne osvrćući se, ne možete se tako ponašati s ljudima. Ne možete jednog časa nekog da mrzite, a drugog da ga volite. Naravno, ja ne tražim od vas ni mržnju ni ljubav, ali postoje određeni načini na koje jedna ljudska jedinka opšti s drugom. Od sada, od sada nadalje, molim vas da mi se obraćate samo u slučaju krajnje nužde, i to ne recima. Biće dovoljno da podignete ruku, ili da trepnete, ili da pomerite nožne prste. Ne morate da govorite. Ja tačno znam šta vam je sve potrebno, i moći ću u svakom trenutku da prepoznam vašu potrebu.

A ako pogrešite? rekoh.

Ponovo mi je pokazala lice. Ja nikada ne grešim, rekla je, upamtite to.

KOAN OD PRIČE

Ako podignem ruku, reče on, kuda će moja ruka otići?

ZEČJE OČI

Ne govori mi o zečjim očima, kaže ona rano ujutru. Ne zanima me.

O čemu želiš da govorim? pitam.

Ni o čemu, kaže ona, ćuti.

Ne plašiš se tišine? pitam.

Ne.

Jesi li sigurna?

Da.

U tom slučaju, kažem, ćutaću.

PETER HANDKE

On kaže: Ja se zovem Handke, Peter Handke. Delom sam, po majci, Slovenac; moj otac u ovom slučaju nije važan. Volim stvari, volim predmete same po sebi, onakve kakvi su. Znam da nešto postoji iza njih, i znam da još nisam uspeo da se tome sasvim približim. Smetaju mi reči. Jednom sam već rekao, i to kada sam pisao o Džonu Lenonu, kako su reči smešne, kako je njegova prednost u tome što, dok smišlja nekakav song, ne misli u rečima već u imitacijama reči: tatitidatadudua, tatitida. Ako bih ti sada rekao da smo mi „robovi reči”, odgovorila bi mi da su to samo moje: paranoje, postavila bi mi ono završno pitanje — zašto uopšte pišeš? — na koje nikada neću moći da ti odgovorim. Ali nije stvar u tome, jer ja bih isto tako mogao tebe da priupitam zašto *ne* pišeš, i da te, isto tako, ostavim bez: odgovora, ali ja to ne činim. Ja sam svestan uzaludnosti mojih pokušaja, i neću preterati ako kažem da je svaka moja knjiga zapis novog neuspeha. Kada sam drugoj jednoj devojci, dok sam putovao po Americi, kada sam njoj rekao da bih voleo da mogu da ne mislim u rečima, da bih voleo da mogu da pišem onaiko kako mislim, ona me je pitala da li sam nekad tripovao. Trip je samo reč, rekao sam. Ali tripuje se bez reči, odgovorila je. Ispričao sam i njoj ono o Džonu Lenonu, ali njoj se više dopadala Grejs Slik. Ako su nam ukusi različiti, pitao sam je, da li nam se i reči razlikuju? Istog časa me je ostavila. Bili smo na nekoj velikoj zabavi, i ona je jednostavno prišla prvom čoveku do sebe. Ja sam izašao na terasu i zagledao se u svetlosti grada. Prosuo sam viski u čup s filadendronom, i pomislio na koji način će koren javiti listovima: Večeras pijemo viski. I lepo sam video taj jezik koji u obliku molekula savršeno prenosi svaki smisao. Vratio sam se u sobu. Ona devojka je već bila s drugim muškarcem, s trećim, u stvari, jer prvi sam bio ja, i nije postojao niko kome bih mogao da prepričam to što sam upravo doznao. Prošao sam kroz celu prostoriju, sve do ugla u kojem je stajalo ozvučenje, pronašao u gomili ploča dupli „Beli album” Bitlsa, i pustio pesmu „Revolucija”. Eto im, pomislio sam, eto molekula koji će im tačno saopštiti kako se osećam. Onda sam otišao.

A ona kaže: Handke — je li ti to ime ili prezime?

VODA KAO PRIRODAN ELEMENT

Juče sam celo prepodne razmišljao o tome kako bi bilo živeti ispod vode, a danas me moja žena pita da li bih voleo da budem ptica.

Ne, kažem, moj element je voda. U vazduhu bih bio nesrećan.

Drugim recima, kaže moja žena, radije bi bio som nego orao.

Ona to nije rekla tako brzo kao što ste vi pročitali. Svaka njena reč traje mnogo duže.

Najlakše je, kažem, izmišljati imena ljudima; kudikamo je teže shvatiti ono pravo ime, jedino koje imaju.

Uvek skrećeš razgovor, kaže moja žena, filozofiraš i majmunišeš se. Odgovaraj na moja pitanja.

Šta si me pitala? pitam.

Ti si lud, kaže moja žena.

Da li ti uopšte znaš kako se ja zovem? pitam je.

Samo ludak može tako nešto da pita, kaže ona, samo ludak.

To nije odgovor na moje pitanje.

Nisi ni ti odgovorio na moje.

Šta si me pitala? pitam.

Ona ne odgovara odmah. Potom kaže: Umorna sam, pusti me da spavam.

Zovem se Predrag, kažem. Upamti to: zovem se Predrag.

Pretiš mi? pita ona.

Ne, kažem, ne pretim ti, samo ti govorim ono što je već odavno trebalo da znaš.

Ona oseća daljinu s koje dolaze moje reči.

A ja se zovem Ljiljana, kaže napokon.

Ovog puta to ništa ne menja. Mogla je da kaže da se zove Elizabeta, ni to ne bi ništa promenilo.

Ne želiš više sa mnom da razgovaraš, kaže ona.

Je li to pitanje, pitam, ili odgovor?

Ti me više ne voliš, kaže ona brže nego što je bilo šta rekla. Reci mi: više me ne voliš, je li tako?

Kažem joj: Ustaću, ustaću i otići ću. To je pretnja.

Ako odeš, kaže ona, ja ću se ubiti.

Zaboravio sam da napomenem da se sve ovo događa u mraku, u mrklom mraku. Prozori su zatvoreni, roletne spuštene, zavese navučene. Napolju je, pretpostavljam, noć.

To neće ništa promeniti, kažem.

Videćeš, uzvraća ona.

Sačekam malo, pa je onda pitam: Kako si rekla da se zoveš?

Predrag, kaže ona. A ti?

Vesna, kažem.

Vesna je lepo ime.

Jeste, kažem.

Ona čeka.

I Predrag je lepo ime, kažem.

Hvala ti, odgovara ona.

Ni Jovan nije loše, dodajem.

Zovi me Jovan, kaže ona, ne smeta mi.

Oklevam, ali je onda ipak pozovem: Jovane!

Ona ćuti.

Jovane, kažem opet.

Ona ne odgovara.

Čujem tih šum, ali ne znam odakle dolazi.

Jovane, kažem, ako mi smesta ne odgovoriš, ubiću se.

To ništa neće promeniti, kaže ona.

Odjednom znam šta treba da uradim. Videćeš, kažem, videćeš da li se ništa neće promeniti. I ustajem.

Vesna, kaže ona, šta to radiš?

Ne odgovaram. Gazim oprezno kroz mrak, kao kroz žitko blato.

Vesna, ponavlja ona i lepo čujem kako joj se glas puni strepnjom, ti ne želiš da učiniš ništa glupo, je li tako, Vesna?

Odavno nisam prolazio ovim delom sobe, ali prepoznajem put.

Vesna, kaže ona još jednom. Glas joj se lomi već na slovu s.

Prvo vrhovima prstiju, potom oelim dlanom napipavam zid, onda dotičem ragastov, pronalazim glatkoću bakelita, pritiskam prekidač.

Sada još samo da se okrenem.

TREĆA PRIČA

Znam nekoliko jednostavnih priča o mojoj ženi. Prva je o tome kako se, pre nego što je mene upoznala, zabavljala s našim venčanim kumom, i kako je onda mene upoznala i zavolela, i kako je on jednom prisustvovao našoj svađi, koju je ona prekinula tako što je otišla, a on mi je onda ispričao kako je ona sebična i kako je uvek skidala pokrivač s njega kada su spavali zajedno u njegovoj sobi. U to vreme on je stanovao kao podstanar negde na Dorćolu.

To je prva priča.

Druga priča je još jednostavnija. Jednom se, usred zime, okliznula, pala, udarila glavom o ivičnjak, i od tada, kaže, čim zahladni, nju probada u vratu.

Treća priča događa se u našoj dnevnoj sobi, uveče, odnosno onih večeri kada nas posete njene neudate prijateljice.

Dok one razgovaraju, zveckaju čašama i šoljicama, ja sedim na rubu stolice i sve ih redom posmatram. Kada mi se neka od njih nasmeši, uzvratim joj osmeh. Kada mi neka klimne glavom u znak razumevanja ili potvrđivanja, i ja klimnem njoj. Kada mi neka namigne — što se, u stvari, dogodilo samo jednom — onda ne znam šta da radim. Ako se ništa od toga ne događa, polako okrećem glavu od jedne do druge, i kada dođem do poslednje, počinjem iz početka.

Moja žena, za to vreme, ne prestaje da govori. Ona svojim drugaricama sve priča: i šta misli o životu, i šta misli o smrti, i kako joj je sa mnom, i kako bi joj bilo bez mene.

To je, u stvari, treća priča.

Kada njega ne bi bilo, kaže ona i mahne rukom u mom pravcu, život bi mi se zavrteo kao ringišpil.

Reč ringišpil za mene je uzvik upozorenja. Posle nje, naime, neka od njenih prijateljica se okreće i klima mi glavom. I ja klimnem njoj, i uzvraćam osmeh ukoliko se i ona meni osmehnula.

Išla bih ulicom, nastavlja moja žena, Ništa ne bih gledala, kaže, a sve bih videla. To je, dodaje ona, prava sloboda.

Slažem se. Slažem se, ali nemam vremena to da kažem, jer između slobode i njene sledeće reči gotovo ništa ne ostaje.

Doduše (čujem je već kako govori), sloboda je relativna. S *njim* ili bez njega, kaže ona, kakva je razlika?

Posle razlike ponovo postajem oprezan. Jednom me je, naime, odmah posle razlike jedna njena prijateljica toliko zagledala da sam morao da ustanem. Prihvatio sam se za naslon stolice i rekao nešto kao: jako sam umoran, kasno je, morao bih da legnem. Prijateljica je trepnula, nasmešila se i rukom popravila kovrdže. Ne uspevši na sve to da uzvratim u isti mah — da trepćem, smešim se i popravljam kosu — počeo sam da plačem. Zbog toga me razlika čini opreznim.

Kakva je razlika? pita jedna njena prijateljica.

Neka ti on kaže, kaže moja žena.

Sada me sve gledaju, a ja, budući da ne mogu sve da ih vidim odjednom, ne gledam ni u koga.

I, kaže ona ista prijateljica, hoćeš li nam reći — kakva je razlika?

Dobro sam naučio šta treba da kažem. Nikakva, kažem.

Čitalac bi ovde očekivao smeh. One se, međutim, ne smeju.

Eto, kaže moja žena, ako on misli tako, šta je meni preostalo?

Pre nego što njene prijateljice progovore, ja se oglašavam: Sloboda je *ipak* filozofsko pitanje, kažem.

To nisu očekivale. Ponovo sve redom pilje u mene, iako nijedna nije svesna da smo dostigli kulminaciju treće priče.

Kako to misliš? kaže jedna od njih. Ona mi se već jednom obratila, odavno, ali joj nikada nisam odgovorio. Sada je vreme da joj odgovorim.

Sloboda je nešto što je dato, kažem i trudim se da mi glas bude miran. Ona nije u čoveku, nastavljam, već izvan njega. Ako želi da bude slobodan, čovek mora da prodre u slobodu, ali, da bi to učinio on mora prvo da se odrekne samog sebe. Tek kada svoje sopstvo ostavi iza sebe, kada zakorači *iz* sebe, čovek može da stupi u slobodu. Slobodan čovek, ushićeno govorim, mora prvo da izgubi sva svoja svojstva, mora da zaboravi ko je i šta je, mora da bude triko i svako. Ako znaš svoje ime, nisi slobodan. Ako znaš bilo čije ime, takođe nisi slobodan. U stvari, kažem i napravim malu pauzu da bih udahnuo vazduh, ako znaš bilo koju reč, bilo koje slovo, još uvek si zatočen u samom sebi.

Po tebi, kaže jedna od njenih prijateljica, morali bismo stalno da ćutimo, je li tako?

Ništa nisu razumele. Satima bih mogao da im pričam, a one opet ne bi ništa razumele.

Ču tanje je takođe reč, kažem napokon.

A tišina? pita prijateljica.

Ako ovako nastavimo, nećemo nikada završiti.

Tišina je beznade, kaže jedna prijateljica, ništa više, a glas joj pri tom podhtava.

Moram, očigledno, da preuzmem stvar u svoje ruke, da zategnem konce priče. Kažem: Postaviću vam samo jedno pitanje. Ako uspete da odgovorite, sve će vam biti jasno.

A ako ne odgovorimo? kažu one.

Nemam vremena za upadice. Pitam: Koja od vas je moja žena?

Kada počnu da se zgledaju, približavamo se kraju treće priče. Jedna odmah ustaje i kaže da mora da pođe, kasno je. Druga prilazi i dotiče mi nadlanicu: prsti su joj hladni. Treća gleda u vrh svojih mokasina. Druga ima zamišljen izgled. Jedna mi okreće leđa. Jedna govori, ali šapatom, i ne znam kome se obraća. Druga kaže da je sve onako kako je moralo biti. Njen kaput je plav. Treća nastoji da se vidi u svojoj pudrijeri, i sasvim je jasno da oblizuje usne.

Priča se završava kada više nema nikoga.

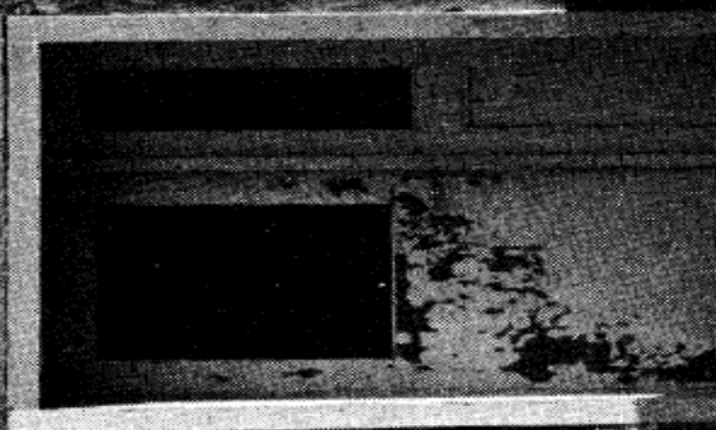
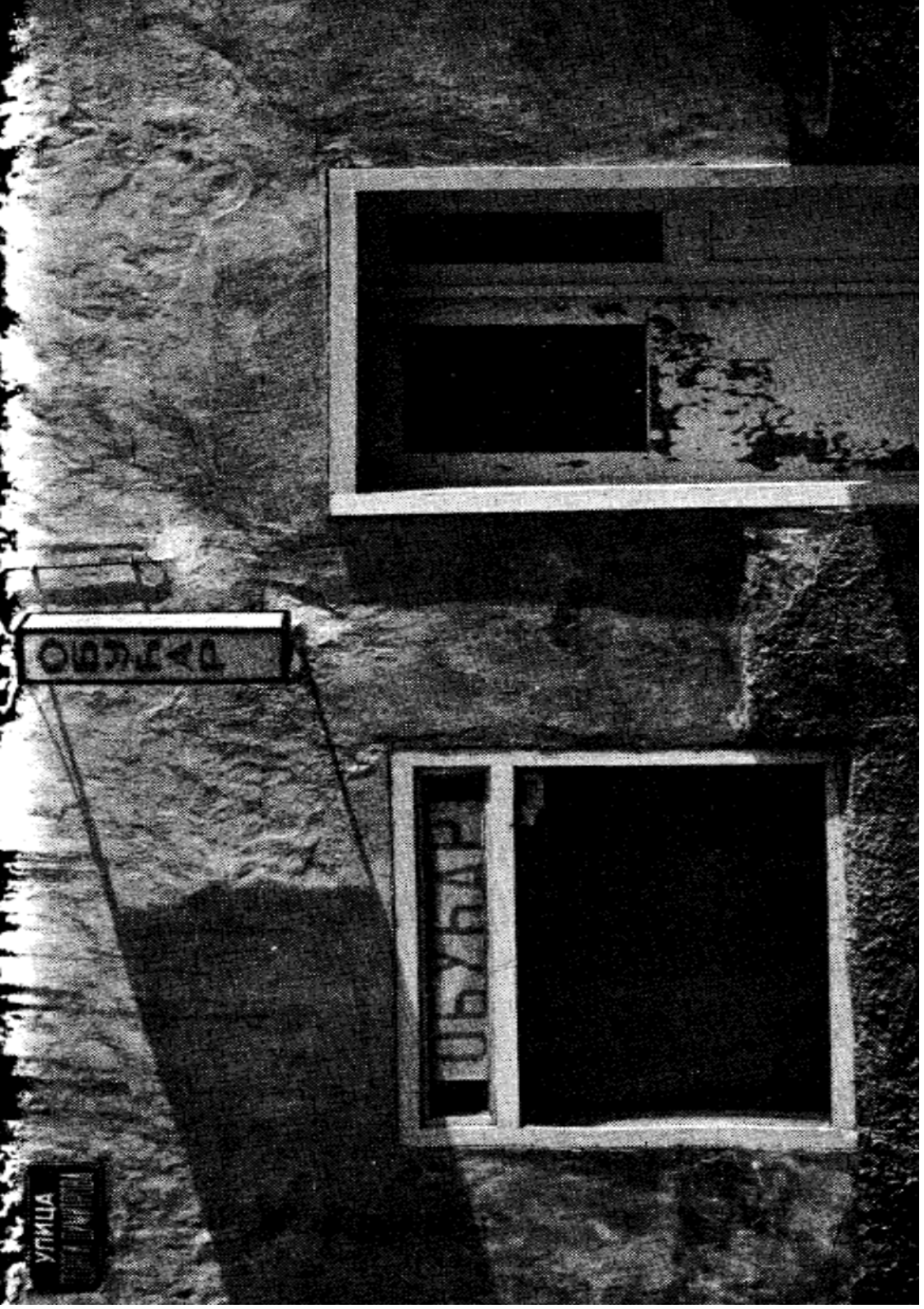
Moja žena mi prilazi, ne, moja žena prolazi pored mene i odlazi do prozora. Ona kaže: Kada pomislim na sve načine na koje je život mogao drugačije da se odigra ...

Neke od njih, kažem, lako je zamisliti. Neke, na žalost, nije.

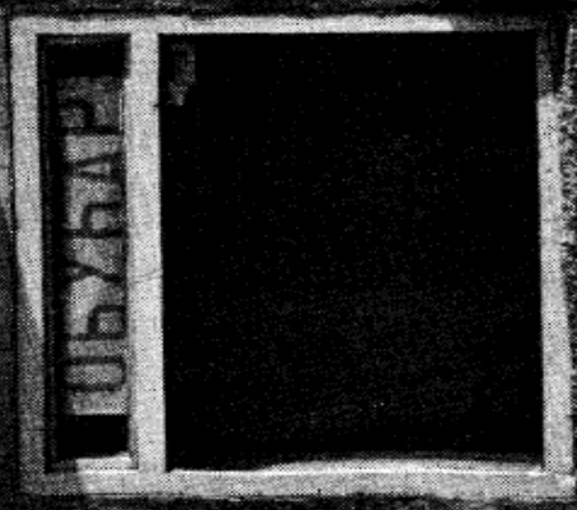
Nadam se, kaže moja žena, da ovaj nisam ja zamislila.

Ako reči ne pomažu u priči, kako će onda pomoći tamo gde priče nema?

I zato kažem: Ne brini, nisi. Ja sam.

УЛИЦА
ДЖУМГА

УЛИЦА
ДЖУМГА

SVETISLAV BASARA INTERVJU IŠE SEMJUELA BEKETA ZA TREĆI PROGRAM RADIO-BEOGRADA

(Fragment)

S. B.: ... i tada pomislim, dok otvaram oči i vidim samo sivilo, jer spavam na leđima, nepokretan, kao mrtvac, da su i reči takve, da je govor bezobličje, i da ništa ne možemo učiniti da ih pravilno razlikujemo, da znamo koja je koja. Kasnije, kada obrišem krmelje, ugledam prozorski ram i doznajem da sam pogrešio, jer ako postoji dati okvir, sve se u njega lako uklapa.

S. B.: Meni se dogodilo nešto slično. Došao sam kući, ušao u sobu ne paleći svetlost, i tako, u mraku, nisam uspeo da nađem krevet. Zaspao sam stojeći, naslonjen na zid.

S. B.: I ja sam nekada verovao u snove. (Pauza)

S. B.: Jeste li ikada videli kišu?

S. B.: Molim?

S. B.: Jeste li ikada videli kišu?

(Pauza)

S.B.: Nisam očekivao tako teška pitanja. (Pauza)

Ne, nisam je nikada video. U stvari — (Pauza)

Možda jednom, nisam siguran, možda jednom ...

(Pauza)

Tada sam, naravno, bio znatno mlađi. (Pauza)

Ili stariji?

(Pauza)

U svakom slučaju, kosa mi je bila gušća.

(Pauza)

Znatno gušća.

(Pauza)

Ne sećam se.

(Pauza)

Ne mogu da se setim.

(Pauza)

Jer te noći, kada sam došao do kraja mola, a duvao je nekakav užasan vetar, koji nikada neću zaboraviti, sve sam video, ili gotovo sve, ako se u mraku može videti, može se, i znao sam kako to treba da izgleda, u obliku monologa, čak i kada liči na dijalog, uvek između tišine i tmine, tmine i

tišine, sve dok u mom sećanju ne ostane više nijedno neposećeno mesto,
dok sav ne budem svoje delo.

(Pauza)

Neki misle da sam dobar čovek.

(Pauza)

Ne svi.

(Pauza)

Ne svi. (Počinje da plače.)

(Pauza)

Uspeo sam samo da zabrljam tišinu. Ništa više. (I dalje plače.)

Ovaj deo moraćemo da izbrišemo, ovo nije za radio. (Briše nos.)

(Pauza)

Ja sam praznina.

(Pauza)

Ja sam praznin—

[Kraj trake]

ODSTUPNICA

Naravno, nikad mu nisam rekla sve što znam, uvek sam nešto zadržavala za sebe, uvek sam pomišljala: To mi je odstupnica, ne zna se kad može zatrebati. On se jedne večeri vratio kasnije nego obično, čula sam kako briše noge, stalno je brisao noge, bez obzira na godišnje doba, mislim, bez obzira na to da li je napolju vlažno ili suvo, uvek se nešto hvatalo za donove, i kada ih je obrisao, spustio je ruku na kvaku i tako ostao. Čekala sam, rešena da ga gledam pravo u oči dok bude ulazio, ali on nije ulazio. Skrenula sam pogled na kvaku, pomislila sam: Sigurno se zagledao u nešto, premda nisam znala šta bi mogao da gleda u onom mračnom hodniku, ili je možda neko naišao, ali da je neko naišao, onda bih čula reči, obično se čuju reči kada ljudi razgovaraju a ja nisam ništa čula. Onda sam pomislila nešto što je užasno smešno. Pomislila sam: S nekim se ljubi. Nisam mogla da pretpostavim s kim bi se ljubio na mračnom stepeništu, ali sam zato mogla da zamislim s koliko pažnje, dok se ljubi, nastoji da ne pritisne kvaku, da se ne oda da je tu, i pitala sam se da li je uopšte moguće ljubiti se dok se okreće ključ u bravi. Onda sam začula kako ponovo briše noge, što je značilo da je napolju potop ili suša, to su dve krajnosti koje zahtevaju dva brisanja, i videla kako se kvaka spušta, lagano, jednom, pa drugi put, i selila se da sam zaključala, odnosno da nisam otključavala posle tuširanja, jer uvek zaključavam vrata kada odlazim u kupatilo. To je još jedna predostrožnost za koju se nikad ne zna kad može zatrebati. Ustala sam, a kvaka se tada ponovo spustila, i tako ostala, pritisnuta. Sela sam.

ZORA JEDNE LJUBAVI

Za Radomira Reljića

Pretvarajući se, naravno, da želim ugodnije da se namestim na stolici koja jeste bila tvrda, povila sam se i pomerila, ne udišući pri tom vazduh, što je on jedva dočekaao da mi se približi, koraknuvši prvo desnom nogom a potom, dok sam se ponovo naslanjala, primakavši joj levu, tako da je sada bio još samo jedan korak udaljen od mene, iza mene, misleći da *ja* ne znam da mi se približio i ne znajući da *on* to više neće moći da čini, jer više nisam nameravala da se pomeram, a znala sam kako izgleda, prekrštenih ruku, povijene glave, jedino nisam umela da predvidim gde mu je šešir, što i nije bilo toliko važno. Jednog dana, međutim, reći ću mu nekoliko jednostavnih istina. Na primer, ne stoji se nekome iza leđa ako nemaš šta da mu kažeš. Ili, ne traži reči koje si juče ostavito iza sebe. Ili, ne dotiči vrhovima prstiju ono što možeš da dodirneš celim dlanom. Ili, ne veruj u svetlost koja dolazi iz daljine. Pa onda, ne osmehuj se ako nisi siguran u svoje lice. Zatim, ne moraš da skidaš šešir pred poznatima, ali kada ga skineš u prisustvu nepoznatih osoba, pazi gde ga ostavljaš. Ili, cipele koje si nosio po kiši dobro osuši i namaži debelim slojem paste za obuću. Ili, ne traži dugme koje nisi prišio. Ili, ne očekuj da te razume onaj koga ti nisi razumeo. Ili, ne troši pokrete na onoga ko ume da bude spokojan, jer ćutanje je ograda oko mudrosti. Naravno, on će reći da zna, da sve to zna, da sam ja, a ne on, osoba koja čini grešku, koja će tog dana tražiti reči koje je prethodnog ostavila iza sebe. Ja ću se nasmejati, ne, ja ću se nasmešiti i reći ću: Zar si ti reč? A zar ti misi? reći će on. Pogledaću ga mirnim, staloženim pogledom, i ovako ću mu odgovoriti: Moglo bi se reći da sam reč, ili znak pitanja, ili krnji padežni nastavak, meni je svejedno, ali ako sam ja reč, ti si onda kolebanje; ako sam ja glas, ti si između namere i ostvarenja; ako sam ja zvuk, ti si hrapavost u grlu. On će podići pogled i videću mu lice, ono strašno lice, i okrenuće se, jednostavno će se okrenuti, što nikada nisam mogla da podnesem, ne zbog poniženja, ne, već zbog osećanja nemoći u trenutku trijumfa, kada naprosto klonem, udahnem vazduh i klonem. Previše je ponavljanja u ovoj rečenici, pomisliću okrećući se i ponovo zauzimajući onaj isti položaj. Ali, koliko u njemu ima razlike! Drugo je osluškivati korake koji se približavaju, a drugo osluškivati one koji se udaljavaju! Jedno je strepeti, a drugo iščekivati! Koje je koje? pitaću. Naravno, neću se pomeriti, neću ga čak ni to pitati, jer

svaki šum može da mu posluži kao opravdanje, kao podstrek za napred opisani postupak koraćanja, što znači da samo tišina, i ništa više, može da učini da neminovnosti iznevere svoje biće, da mi izneverimo sami sebe. Ali, hoću li uspeti da izdržim da se ne okrenem i pogledam dokle je došao, gde je?

KINGSTON, JAMAJKA

Sedim s mojom ženom u kafani na Trgu Republike i pišem priču o prosedom, srednjovečnom gospodinu koji se zove Džordž. Džordž ima jahtu i živi u Kingstonu.

Moja žena, znate već moju ženu, kaže da joj se Džordž dopada. Ona kaže da postoji nešto u njemu, nešto u njegovom životnom stavu, što joj imponuje i što je, u isto vreme, čini srećnom. Moja žena zamišlja Džordža na način na koji žene zamišljaju Džordža koji ima jahtu i živi u Kingstonu.

Sumnja je osnovni modus postojanja, kaže Džordž.

Potvrđujem, potvrđuje i moja žena, i oboje podižemo čaše pune piva u znak slaganja s Džordžom.

Ne, mi smo na Jamajci, ne pijemo pivo, već rum, pušimo gandžu i posmatramo Džordžovu jahtu.

Jahta je bela, sve je na njoj belo, i jedino su Džordžove oči čeličnoplave. Čeličnoplavim očima Džordž posmatra svoje tri prijateljice, potamnele plavuše u monokinijima, čiji zvonak smeh dopire do nas preko zaliva.

Moja žena je ljubomorna. Te tri drolje, kaže ona, kladim se da bar jedna od njih ima sifilis.

Džordža, međutim, to ne vređa. Navikao sam, kaže on, na činjenicu da ljudska zloba nema granica. On žmirka dok mu dim iz ćilama grize oči. Ove tri devojke, govori Džordž mojoj ženi kroz suze, koje se zovu Ana, Anana i Anita, jesu trojke iz mog prvog braka.

O! kaže moja žena i, dok joj obrazi plamte okreće se prema meni. Zašto mi nisi rekao? pita.

Nalivam rum, prvo njoj, pa Džordžu, pa sebi, i za to vreme pokušavam da smislim pravi odgovor.

Moja žena čeka da se Džordž udalji, onda saginje glavu i šapuće mi između raspuštenih vlasi: Jedna od njih *ipak* ima sifilis, svejedno mi je koja.

Ne želim više o tome da raspravljam, i to iz više razloga. Kao prvo, devojke mi se dopadaju i nisam za to da zdravlje, iznenadnim preokretom pera, postaje simbol bolesti. Kao drugo, i Džordž mi se dopada, iako nisam zadovoljan bojom njegovih očiju. Kao treće, upravo nam prilazi jedan rastafarijanac koji sebe naziva Dža Dred Aj i koji nam nudi da nas povede u detaljan obilazak unutrašnjosti zemlje.

Kada je u pitanju ostrvo kao što je Jamajka, kaže moja žena, trebalo bi govoriti o unutrašnjosti kopna.

Džordž, kao iskusan moreplovac, ima svoje poglede na terminološke razlike. Premda, dodaje on, u samoj biti nema nikakve razlike — sve reči kazuju isto.

Možda, ali moja žena smatra da sam preterao. Otkud moreplovac, kaže ona, može da raspravlja o znakovnim aspektima jezika? On je Džordž, a ne Julija Kristeva.

Dža Dred Aj kaže da ne bi imao ništa protiv ako bi moja žena došla da živi kod njega. On već ima jednu ženu, ili dve, nije siguran jer dugo nije bio kod kuće, ali zna da im moja žena ne bi smetala. Gde čeljad nije besna, kaže on, ni kuća nije tesna.

Prevodim mojoj ženi šta je Dža Dred Aj rekao, ali izostavljam onaj deo o tome da nije dugo bio kod kuće. Mislim da joj se to ne bi dopalo. Ona smatra da dugi rastanci smanjuju intenzitet ljubavi i da je dodir jedini put ka pravoj sreći.

Da li bi zbog toga volela da budeš s Džordžom na njegovoj jahti? pitam je.

Niko me ne razume, kaže moja žena i prvi put pomišljam da je možda u pravu.

Dža Dred Aj raspaljuje nov splif i dodaje ga mojoj ženi.

Ne bih smela toliko da pušim, kaže moja žena i kikoće se.

Džordž ne misli dobro o gandži, ali istovremeno dodaje da je tolerantan. Moje kćerke, na prtimer, kaže on, i one puše.

Naravno, moja žena odmah pita kako se sifilis prenosi, i traži od Dža Dred Aja da smota jedan splif samo za nju.

Osnovno pitanje, kažem, glasi: da li je razum pravo merilo za ludilo, da li svest sme da sudi o nesvesnom?

Ko će ti objaviti priču, pita moja žena, u kojoj sumanutost nadvladava razboritost, u kojoj neznanje trijumfuje nad ograničenjima znanja?

Niko, kažem i sipam rum u kokakolu. Podižem čašu visoko; međutim, Džordž ne uzvraća. Možda nas ne vidi zbog ograde, ali ja znam da je istina drugačija.

Ako čovek odabere svoju istinu, kaže moja žena, ko mu je može oduzeti? I ako čovek ima svoju istinu, kako onda može ona da bude neistinita?

Dža Dred Aj odlazi u najbliži studio i vraća se sa snimkom svoje pesme „Postoji samo jedna istina i zato je mnogi ne vide”. To je spor, težak

rege, kiselkast od sinsemile, u kojem ritamsekciju sačinjavaju Slaj Danbar i Robi Šekspir.

Džordž nije oduševljen. Belac, kaže on, nikada ne može da razume crnca, jer kao hrišćanin nosi u sebi nasleđe koje ga odvaja od sveta umesto da ga, kao zenbudistu, s njim spaja.

VENJAK

Nisam više mogla da izdržim pa sam se vratila da vidim šta radi, zašto ga nema, a on je i dalje sedeo na istom mestu. Podsetila sam ga da je nekada, ne tako davno, soba drugačije izgledala, a ni bašta više nije bila ista, pogotovo venjak. Ne, rekao je, ne venjak, zašto venjak? Ako je to istina, rekao je, on više neće moći da izlazi iz kuće, ili bar u vrt, jer sve što se tamo nalazi, za njega je bilo nepromenljivo, i ako bi sada ušao u baš tu, to bi bilo kao da izlazi iz sebe, kao da gleda sebe kako se udaljava. Ne želim da se udaljavaš, rekla sam. Ali kako si onda mogla, rekao je, kako si mogla da dozvoliš? Nisu me ni pitali, odgovorila sam. Nisu te ni pitali? pitao je. Nisu, rekla sam. Zašto si onda pristala? pitao je. Nisam ni znala da pristajem, rekla sam. Zar nisi mogla da doznaš? pitao je. Kako da doznam, odgovorila sam, nešto što ne znam da treba da doznam. On se složio s tim, rekao je da je malo preterao, ali da je vest o promenama u njegovom odsustvu učinila da se zaboravi. A ,il umoran sam, dodao je. Hoćeš li vode? pitala sam. Odmahnuo je glavom. Primetila sam da nije ustao od trenutka kada je došao, odnosno od časa kada je, ušavši u sobu, seo, i rekla sam da bi možda ipak bilo dobro da prošetamo, i pored svega što se desilo. Ne, rekao je, ne bih mogao da se krećem prostorom koji više nije isti i koji mi, samim tim, više ne pripada. Ali kako znaš, rekla sam, da se i mi nismo promenili, možda ni mi više nismo isti? Nije ništa rekao. I zar misliš, nastavila sam, da bismo ponovo postali onakvi kakvi smo nekada bili kada bismo stvari vratili na njihova nekadašnja mesta, u njihov pređašnji oblik? Rekao je da o tome nije razmišljao. Razmisli onda, rekla sam. Čekala sam. Senke su se menjale. Potom se jedna leptirića, privučena valjda šljokicama, spustila na prašnjav abažur. Onda je on podigao ruku i počeo se po obrazu. Lepo sam mogla da čujem kako se jagodice sapliću o oštre dlake. Pogledao me je. Da je svetlost bila jača, zapazila bih suze u njegovim očima, pokajnički osmeh na njegovim usnama, grižu savesti u njegovom srcu. Ovako, u polumraku, šta čovek može da zna? Nisam više mogla da izdržim; bojala sam se da će mu paučina prekriti lice; pitala sam ga: Dakle? To je sve što sam rekla. Dakle? rekla sam. Ne, odgovorio je, ne bismo.

PLITKE CIPELE

Za Bojanu Živković

Otvorila sam vrata i rekla, nisam ništa rekla, a on je rekao: Zdravo. Zatvorila sam vrata, ugasila svetio i vratila se u sobu. Žena na televizijskom ekranu i dalje je pokazivala zube, a lokne su joj klizile niz čelo. Kako se zoveš? pitala sam je. Ona je rekla: Kalodont. Nisam znala šta bih drugo mogla da je pitam. Otišla sam do ulaznih vrata i ponovo ih otvorila, ali nisam upalila svetio. Pomislila sam da bi u mraku on mogao da bude, da bih ja mogla da budem sigurnija. Ali on je već bio otišao, mrak ili svetlost njemu nisu ništa značili, ili mu je možda mrak značio više, a svetlost manje, ili mu je možda mrak značio manje, a svetlost još manje, nikada neću doznati. Pred pragom se samo nazirao trag njegovih plitkih cipela, od kojih je levi, sigurna sam, bio dublji od desnog, desni iskošenij i od levog, levi ispred desnog. Žena s ekrana sada je bila muškarac koji je govorio o kvalitetu štofova, o kakvoći ljudske duše. Pogledala sam u nebo, i lepo sam videla kako se zvezde kreću, jedna po jedna, malopomalo. Onda sam čula kako se vrata iza mene zatvaraju, samo je jedan način na koji se vrata zatvaraju. Ko je tamo? viknula sam. A kad sam se udaljila, iznenadila sam se koliko su njegovi tragovi veći od mojih.

KAKAV JE TO VETAR?

Za Srđana Gileta Gojkovića

Trebalo je da čujem vetar da bih se zapitala šta je s njim, gde je on? Pogledala sam u kut u kojem je ranije sedeo, i tamo sam videla omot od ploče, papiriće, mrve duvana, šibice i još neke stvari za koje nisam mogla da se setim kako se zovu. Uostalom, zašto bi svaka stvar imala svoje ime? On, u svakom slučaju, nije bio među njima. Da li sam i dalje čula vetar? Ili sam već pomislila kako je strašno biti zvuk, bez kuće, bez doma, uvek na vetrometini? Obratila sam pažnju na nožne prste, bila sam bosa i oni su stajali na parketu jedan do drugog, kao da ih je neko poredao. Možda je to on učinio, pomislila sam, pre nego što je otišao, ako je otišao? Ustala sam i koraknula. Nisam prolazila između stvari, već su stvari promicale mimo mene, prvo orman, potom kauč, pa fotelja, pa slika na zidu, pa još jedna slika, premda ne bih smela sa sigurnošću da tvrdim da je to pravi redosled. Bilo kako bilo, otvorila sam vrata gostinske sobe, u prvi mah načas, a onda širom, a on je ležao na lila svili, na leđima, i spavao. I dok sam ja gledala, on se nasmešio, tako: u snu, a zatim, dok sam ja gledala, usne su mu se ponovo ispravile. Rekoh nešto kao, ne sećam se šta sam mu rekla. Opet sam čula vetar, ili sam pomislila kako opet čujem vetar, ali on se nije probudio. U kupatilu sam pokušala da ponovim njegov osmeh: rastezala sam usne, pa sam ih skupljala, pa sam ih rastezala, pa sam ih, ali nisam mogla da vidim sebe sa zatvorenim očima. Možda bih mogla njega da probudim, pomislila sam, možda bi on mogao da mi govori kako izgledam kada su mi oči zatvorene, a usne se šire, ili skupljaju, zavisi kada bude gledao? Počela sam da pipam oko sebe, mora da ima načina da se pronade put do njega, do bilo čega, dotakla sam nešto vlažno, osetila list egzotične biljke, soplela se, došla do zida, prešla prstima preko ivice koja je mogla da označava samo ugao, stala, vratila se, stala, pomislila kako opet čujem vetar, kakav je to vetar koji čas duva, a čas ne duva, a kada sam otvorila oči, kao malopre vrata: u prvi mah načas, a onda širom, videla sam da se nisam mnogo udaljila. Nagnula sam glavu u stranu i moje lice je uplovilo u oval ogledala. Sada, znala sam, sada je sigurno budan.

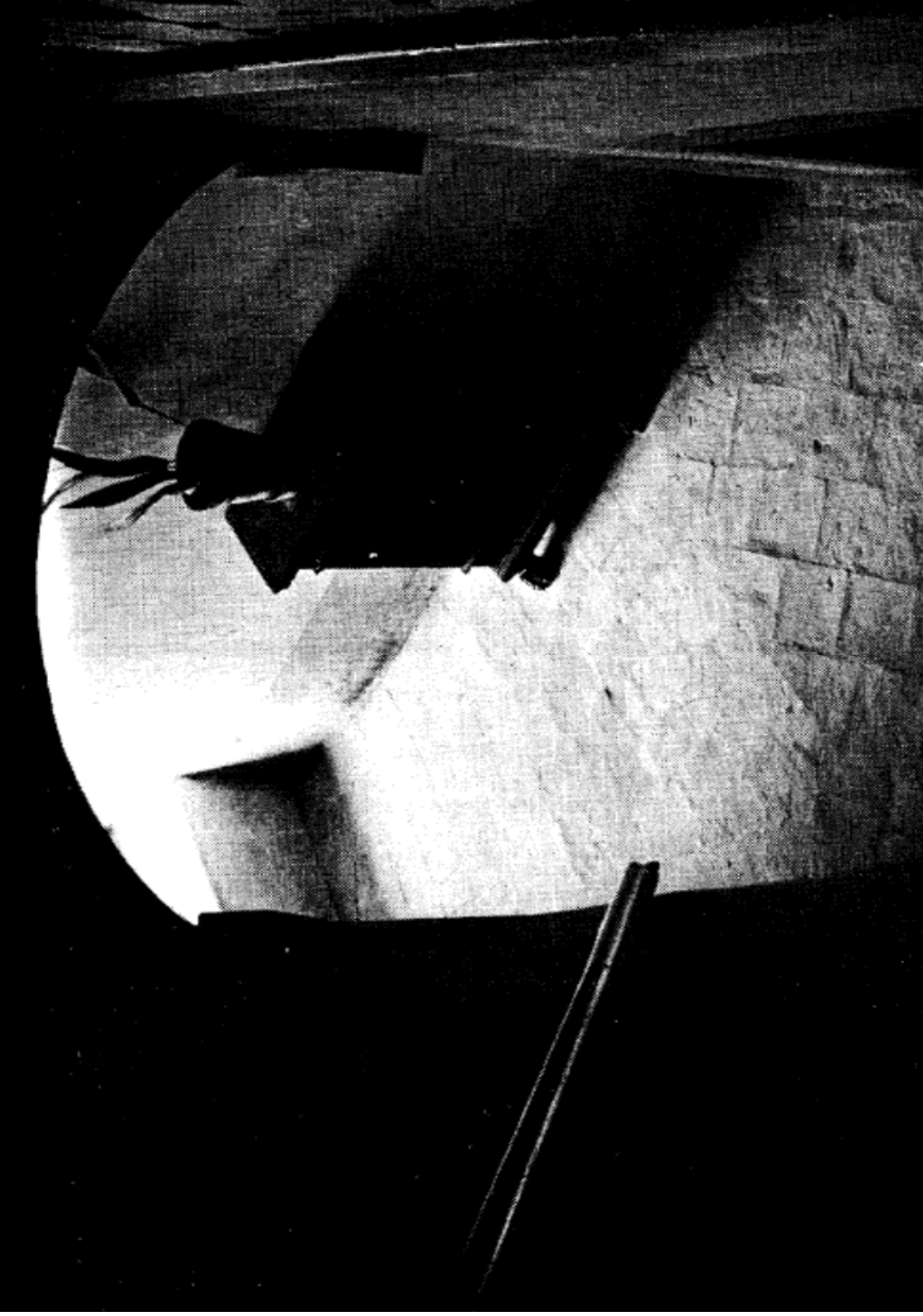
OBJAŠNJENJE

Pre nekoliko dana pokušao sam da joj objasnim. Rekao sam da stvari vidim jasno, da znam gde se svaka od njih nalazi i zašto se tu nalazi, ali da nisam siguran da li je stvar koju vidim baš ta stvar, stvar koju gledam. Da li si uopšte siguran da gledaš? odgovorila je. Da, rekao sam, siguran sam. Da li znaš šta gledaš? pitala je. Hteo sam da kažem da ne znam, ali sam onda pomislio da ona upravo to očekuje, pa sam pomislio da kažem da znam, verujući da ću je tako preduhitriti, ali sam tada shvatio da neću govoriti istinu, pa sam se istog trenutka zapitao otkud znam da to nije istina, možda ja upotrebljavam pogrešne reči, možda stvari nazivam imenima koja im ne pripadaju, ali ako je tako, kako to da se ona i ja razumemo, ako se razumemo, da li se razumemo, ne razumemo se, premda je bilo trenutaka kada smo očigledno govorili o istim stvarima upotrebljavajući iste reči, ali kako mogu da znam da to nije proizvod slučajnosti, podudarnost koja je rezultat nekog kosmičkog računa verovatnoće, rezultat beskrajnih deljenja i množenja, proizvod njene sposobnosti prilagođavanja, ili moje sposobnosti prilagođavanja, jer pamtim mnogo više situacija kada smo, izgovarajući reči, govorili jedno mimo drugog, očigledno zamišljajući različite stvari, ili bolje rečeno: zamišljajući svako svoju stvar, iako su reči na izgled bile iste, ako se može reći da reči imaju izgled koji se može porediti, pa čak i ako se tako ne kaže, ako se kaže: reči su na sluh bile iste, ili: reči su na zvuk bile iste, to opet ne znači da je bilo ko od nas, ni ona ni ja, grešio u izboru reči, u odbiru stvari, jer ako se svako od nas, i ona i ja, nepogrešivo snalazi u svom prostoru, u prostoru određenom njegovim, mojim ili njenim, izborom stvari, izborom reči za stvari, onda niko od nas ne greši, što me postavlja pred pitanje postojanja većeg broja prostora, paralelnih svetova, bezbroj kutija uglavljenih u druge kutije, za tananu nit šire, ili uže, ili dublje, što bi, s druge strane, značilo da reči nisu u funkciji vremena, već u funkciji prostora, što možda i nije toliko bezumno, jer ako je sadašnji trenutak neuhvatljiv, i ako sadašnjost postoji samo kao zamišljena granica između prošlosti i budućnosti, onda i reči mogu jedino da budu prošle i buduće, upamćene i zamišljene, jer ne postoji trenutak u kojem možemo da ih izgovorimo, već samo trenutak u kojem one iz budućnosti prelaze u prošlost, nemajući: vremena da se artikulišu, da budu artikulisane, što bi značilo da mi uopšte ne govorimo, bez obzira na to koliko otvaramo usta, da je otvaranje usta samo način da olakšamo sagovomiku da pročita naše

zamišljene reči, koje određeni umni procesi čine zvučnim, prividno zvučnim, imaginarno zvučnim, jer mi živimo u tišini, kao što neko živi u moru, ili vazduhu, ili pod zemljom, ili negde drugde, ili kao što neko uopšte ne živi, što nisam mogao da povežem ni sa čim, bar ne s onim o čemu sam do tada razmišljao, ali već je bilo kasno, već se smrt uselila u mene kao kukavica u tuđe gnezdo, i nisam ništa drugo mogao da učinim osim da kažem prvo što mi je palo na pamet. I za to ti je trebalo toliko vremena? pitala je. Da, rekao sam, naglasivši da njoj vreme sigurno ništa ne znači. Ne, rekla je, to je tačno, ali i pored toga. Vratimo se onda, rekao sam, na ono prvo pitanje. Da, rekla je, vratimo se.

POSLEDICE

Zastala sam na vrhu i oslušnula. Ništa se nije čulo. Ako je on bio dole, onda nije disao, ili je možda udisao i izdisao vazduh u malim gutljajima, u zalogajima kakvima sam nekad hranila moju bebu. Ti si moja beba, rekla sam u mrak pod sobom. Nije odgovorio, što nije značilo da nije tu, što je značilo da je rečenica odviše složena. Ja ću sada otići, rekla sam, ali se nisam pomerila. Ponekad ga time namamim, ponekad uspem da ga izvučem, ponekad učinim da se oglasi, ali ne uvek. Ponekad već znači da se nešto ne događa uvek, ne znam zašto moram da objašnjavam. Odlazim, viknula sam, odlazim. Ništa. Gubim strpljenje, gubim veru, gubim nadu, šta se još može izgubiti? Hoćeš da izgubim ljubav? pitam. Je l' to hoćeš? dovikujem u mrak i ostajem da sačekam njegov odgovor. Biće to jednostavna rečenica, ugladana, ali zato će posledice biti strahovite.

LJUBAV JE BED TRIP

— Ljubav je bed trip — kaže moja žena i odlaže knjigu.
Voleo bih da vidim tu knjigu, ali ona je spušta pored fotelje, na pod.
— Šta je to? — pitam. — Novi roman Milana Oklopdžića?
— Ne — kaže ona i tegli se. — To si ti.
— Ja? — Doista sam iznenađen. — Ali ja nisam pisac, ja pravim filmove.

To nije sasvim tačno; naime, ja samo *želim* da pravim filmove, ali još ni jedan nisam napravio. Što, naravno, ne znači da neki neću ipak napraviti.

— Volela bih to da vidim — kaže moja žena i ustaje. — *Tvoj* film.
Nemam mnogo izbora. — Već si ih videla
— kažem. — Dva.
Ona zastaje. Ne okreće se, ali je zastala. — Gde? — pita.
— O — kažem. — Jedan na televiziji, a drugi u kinoteci.
Ako čovek ne zna kako da se ubije, reči su uvek pouzdano sredstvo.
— U kinoteci — kaže ona.
Pomislio sam da će se okrenuti.
— Da — kažem.
— Otkud tvoj film u kinoteci?
Stvarno: otkud moj film u kinoteci?
— I sam sam se začudio — kažem.
Ona se ipak okreće.
— Ali kažeš da smo ga zajedno gledali?
Sada više nema povratka. — Da — kažem.
— To nisam bila ja — kaže ona. — Je li tako? To nisam bila ja.
— Ne — kažem. Šta bih drugo rekao? — To nisi bila ti.
Ona donosi odluku da mi se približi. Vidim na njenom licu kako ta odluka sazreva, kako se polako ostvaruje još pre nego što je počela da se ostvaruje.
— A na televiziji? — pita ona.
— Šta?
— Kako se zvao film na televiziji?
Ne smem da oklevam. — Prva pojava frasa u šupi — kažem.
Ona zastaje. Uvek zastaje kada je nešto iznenadi.
— Šta je *to*? — kaže ona. — Kada je *to* bi lo emitovano?
— Odavno — kažem. — Na drugom programu.

Moja žena seda. Još uvek mi ne veruje, i ima pravo.

— Ko je igrao glavnu ulogu? — pita ona.

— Mušku ili žensku?

— Bilo koju — kaže ona. — Obe.

— Ljuba Tadić — kažem.

— Mušku ili žensku?

U tom trenutku neko zvoni na vratima. Ne, to zvoni telefon. Moja žena ustaje i, onako gola, prilazi stilskom stočiću.

— Nećeš valjda tako gola — kažem — da se javiš na telefon?

Ona ne odgovara, podiže slušalicu, stavlja je na uvo, ništa ne govori, a onda počinje da je vuče niz telo, između dojki, preko stomaka, oko bedara, ispod stražnjice. Potom vraća slušalicu na viljušku.

— Ko je to bio? — pitam strogim glasom.

Strogi glas je samo krabulja kojom pokušavam da sakrijem očvrslu penis.

— Neki manijak — kaže moja žena. — Hteo je da čuje kako moje telo diše.

— I ti si mu pokazala!

— Pa šta — kaže moja žena. — Samo je slušao, nije ništa video.

— Između sluha i vida nema nikakve razlike — kažem. — Svemir nema čula.

— Hej — kaže moja žena — to mi se dopada. To nisi ti izmislio, to je neko rekao, priznaj !

Pokazujem da se stidim, a penis mi je klonuo.

— Ljuba Tadić — kažem — u mom filmu.

— Na televiziji?

— Da. Igrao je muškarca, glumca koji shvata da ne može da se probije u glumačkom svetu, pa se presvlači u ženu i počinje da nastupa kao glumica, i postaje slavan.

— Ne vredi — kaže moja žena. — Gledala sam taj film, to nije bio Ljuba Tadić.

U tom trenutku na sims sleće golubpismoša. S mesta na kojem sedim mogu da vidim njegove sitne, pametne oči, bela pera, futrolu s porukom, plemenite kandže.

— Da li ti očekuješ neku poštu? — pitam moju ženu.

— Ne — kaže moja žena. Onda me pogleda. To je sigurno za tebe, droljo. Piše ti neka tvoja ženturača.

Ona skače prema prozoru, i u tom skoku, dok joj guzovi belasaju, ruši vazu s cvećem, ne, nije to vaza, to je čajnik iz dinastije Ming, i ona ga ruši zajedno s pet šoljica, ali zato uspeva da otrgne futrolu golubu s noge.

Golub odleće.

Moja žena se zavaljuje u fotelju, otvara futrolu i vadi smotuljak papira. Čita polako, vidim kako joj se pokreću usne, a povremeno ovlaži prst i prevrne list. Napolju pada mrak, žamor gasne na ulici, uskoro će se pojaviti prve zvezde. Kada malo posle pogledam moju ženu, vidim da plače. Soba je već uronila u senke, njeno lice se naglo udaljilo, ali suze se ipak otkrivaju pažljivom posmatraču. Pokušavam da se prisetim kada sam poslednji put video da plače, ali ne uspevam. Sećam se kako sam ja plakao, u raznim prilikama, ali nijedne od tih suza ne mogu da pripišem mojoj ženi. Ustajem, palim svetio, vadim papirni ubrus iz kutije, guram joj ga u ruku. Njeno telo se nekako smanjilo, smežuralo, požutelo na mestima gde se najviše savija. Ona briše suze, zatim sline, zatim nadlanicom tare usne. Ne usuđujem se da je pitam šta ju je nagnalo u plač. Međusobno razumevanje je najvažnije u braku. Ako ona želi da mi otvori svoju dušu, prihvatitiću; njenu dušu ne smem da otvaram sam.

— Sanjala sam nešto ružno — kaže napokon moja žena.

— Kada? — pitam. — Gde?

Ona odmahne rukom, što bi moglo da znači „sada i ovde”, ali i „tamo i jednom”.

— Razumem — kažem. — Nije ti lako.

— Šta si ti radio? — pita me ona.

Gledam u njene suzne oči, zacrvene kapke, zapušen nos.

— Čekao sam te — kažem.

U tom trenutku ništa se ne događa. Bolje rečeno, događa se sledeće: moja žena podiže ruku i dotiče mi obraz, vrhovima prstiju, pa celim dlanom. Ona mi kaže kako je nekada, kada je bila mala, verovala da postoje određena mesta koja imaju nadnaravna svojstva. Boravak na tim mestima činio je čuda. Ona je zbog toga odlazila u jedan kutak na tavanu, gde je satima —

Čuo sam tu priču, čuo sam je već hiljadu puta, ali ostajem tako, nagnut nad njom, dok mi ona prstima istražuje lice, osvaja njegovu površinu, i izriče reči koje se trune i, sasvim isitnjene, lelujaju u zraku. Ona nastavlja da govori i dlanovi joj postaju sve vlažniji, sve stvarniji. Nastojim da ih ne primećujem, i onog časa kada se neka trunka spusti na njeno čelo, između korenova njenih zategnutih vlati, spuštam glavu i blago je podižem

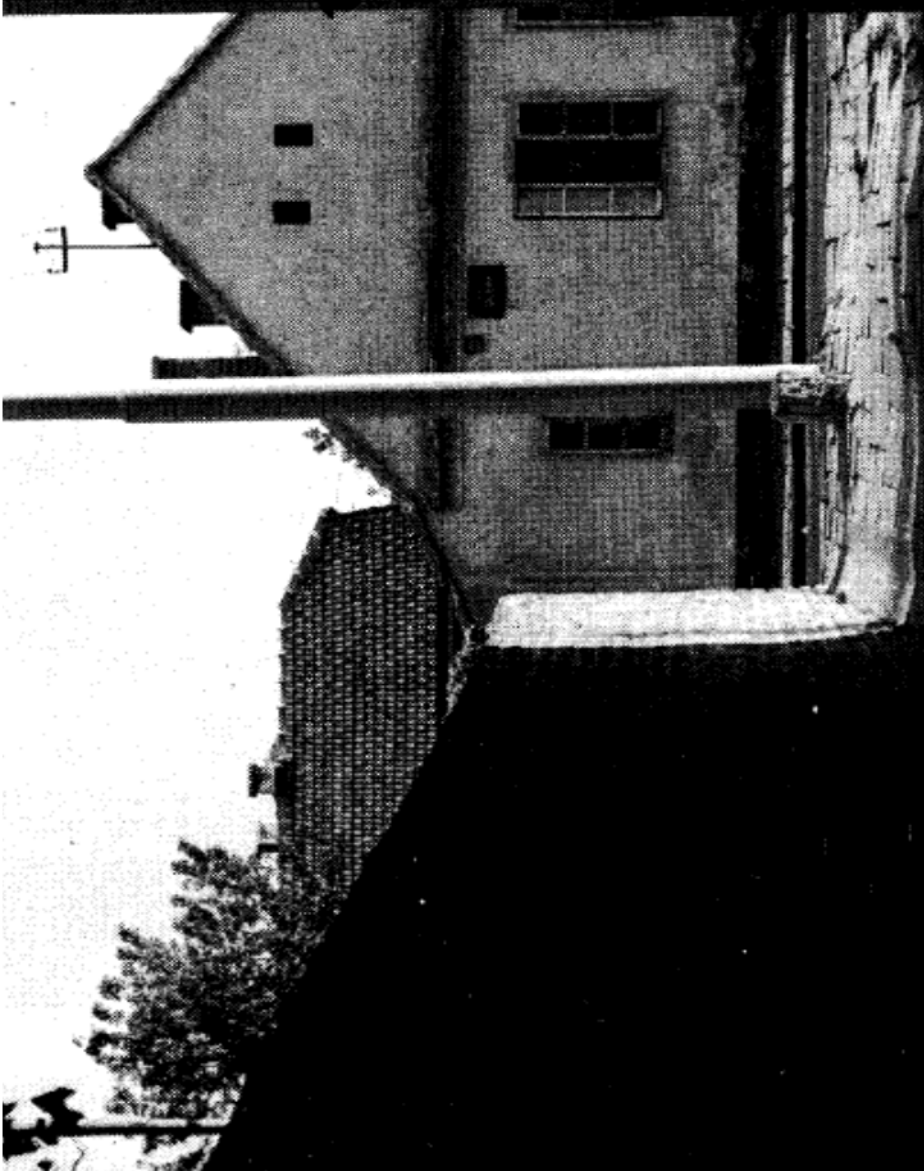
usnama. Onda je prihvatam jezikom i pomeram bliže zubima. Perut ili reč, svejedno je, ukus je isti.

PLASTIČNI ČEŠLJEVI

Jednog letnjeg dana rekla mi je da odem i da se više ne vraćam. Stajala je u vratima, nešto krupnija nego obično, što mi se posebno dopalo, i rekla: Idi i ne vraćaj se. Dobro, rekao sam, otići ću, ali sam pitao da li smem da ponesem svoje stvari, imao sam nekoliko stvari kojih se, mislio sam, ne bih odrekao. Sigurno, rekla je. Okrenula se, i video sam kako joj iz kratkih rukava izbijaju snažne mišice, kako joj se trbuh, ispod cicanih rombova, preliva preko zategnutih gaćica. Onda sam se posvetio svojim stvarima. Uzimao sam jednu po jednu u ruke i vagao ih, prvo na desnom, a onda na levom dlanu. Sve sam vagao, i njihov značaj, i njihov smisao, i njihovo mesto u mom životu, i njihov položaj u opštem redosledu stvari, što je samo drugi naziv za kosmos. Gomila s desne strane se smanjivala, gomila sleva je rasla, i kad sam završio i opipao prostor između mojih nogu, na njemu sam našao samo jednu iglu, za koju sam pomislio da mi može zatrebati, pod uslovom, naravno, da imam i konac, koji nisam imao. Stavio sam i iglu na levu gomilu, ustao, otesao pantalone, zategao košulju, i onda se upitao šta ću sa šeširom, na koji dlan da ga stavim. Stavio sam ga na desni, pa na levi, pa na glavu. Pogledao sam ga u ogledalu, spustio na sto i odmakao se, zažmurio na jedno oko. Nisam mogao da se odlučim. Imao sam dugo taj šešir, to je bilo tačno, ali da li to nešto znači šeširu? Da li stvari znaju o nama onoliko koliko mi znamo o njima? Motrio sam šešir, ali on nije odgovarao. Ona se u međuvremenu vratila, začesljala je kosu iza ušiju i pričvrstila je plastičnim češljevima, stekao sam utisak da se umila. Pitao sam je za šešir. Ne, rekla je, ne zna ništa o šeširima. Da li je to moj šešir? pitao sam. Ako je samo do šešira, rekla je ona, zašto ne ubrzamo stvari, zašto ne uzmeš taj šešir kao da je tvoj? A šta, pitao sam, ako nije moj? Neka bude tvoj, rekla je ona, jer ako nastaviš s tim šeširom, počćeš da ličiš na Tomasa Bernharda, ili još na nekoga, ali na Tomasa u svakom slučaju. Dobro, rekao sam, stavio šešir na glavu i izašao. Pošao sam uzbrdo. Ubrzo sam uvideo da sam pogrešio, da šešir, nakon svega, nije bio moj, jer mi je klizio na čelo, na uši, niz vrat. Nisam daleko odmakao, desetak metara, možda više, možda nešto manje, a već sam bio gola voda. Ko još leti hoda sa šeširom na glavi? Da su mi ruke bile zauzete, mogao bih da im pridodam i šešir, ali ovako, kada su slobodne, zašto da ih opterećujem? Vratio sam se. Ona je stajala na basamku, podbočena, a pramenovi kose su joj padali u oči. Plastičnim češljevima, rekao sam, ne može se verovati. Zašto si se vratio? pitala je. Da mi skineš šešir, rekao

sam. I onda ćeš otići? pitala je. Samo ga skidaj, rekao sam. Ona je dohvatila obod, levom rukom desnu stranu oboda, a desnom levu, i povukla, šešir je kliznuo, kosa mi se podigla za njim, i odmah sam osetio kako vazduh struji. Bio je to letnji vazduh, lepljiv i mastan, ali je ipak strujao. Zadrži ga, rekao sam joj. Ona je držala šešir vrhovima prstiju, daleko od sebe, kao da su to usrane pelene. Ponovo sam pošao uzbrdo, ali sam mnogo živahnije hodao; znojio sam se, ali ravnomerno, po celom telu; kada bi čovek uvek znao šta ga sputava, lakše bi se oslobađao, kako balasta, tako i sebe. Osvrnuo sam se. Ona je i dalje stajala na basamku. šešir se nije video, što je moglo da znači samo jedno: da ga je bacila, ili da ga je šutnula, što je nešto drugo i što bih rado voleo da vidim, sve bih dao da sam vildeo kako šutira šešir, i da sam video sam šešir, koji onako težak od znoja lagano uzleće, a onda se sunovraća u dubinu. Ja sam se, međutim, penjao u visinu. S obe strane puta prostirali su se pašnjaci, travnjaci, cvetne livade. Zujale su pčele, brundale muve, povremeno se oglašavala neka ptica. Vrh više nije bio daleko, nikada nije bio daleko, jedino što meni treba malo više vremena, bez obzira na to da li se penjem ili spuštam, a naročito kada idem pravo. Na vrhu sam zažalio za šeširom. Vetar je ojačao, ili sam mu se ja možda odviše približio, u svakom slučaju: zviždao je oko ušiju, mokra košulja mi se lepila za telo, pantalone takođe, slepljene vlati udarale su me kao bičevi. Kada ćeš naučiti, rekao sam sam sebi, da stvarima treba verovati koliko i ljudima? Sada je bilo kasno. Mogao sam, naravno, da se vratim, ali ona vrata ne bih više otvorio. Ne bi se ni ona otvorila za mene, ni jedna se neće otvoriti za mene, ponajmanje ona od kojih ponajviše očekujem. Kada se stvari jedinom razočaraju u nekoga, teško je povratiti njihovo poverenje. Stresao sam se, pogledao svoje cipele, odavno sam imao te cipele, i nikada nisam posumnjao u to da sam njihov vlasnik. Možda ne jedini, ali ipak vlasnik. Onda sam pogledao oko sebe, levo pa desno, pa opet levo pa opet desno, i ko zna koliko bih se tako vrteo da nisam čuo zov ševe. Otkud ovde ševa? Ako ima ševa, možda ima i krtica. Opet sam zažalio za šeširom: onako velik, mogao je dobro da posluži za lov, za ševe i krtice, možda i za zečeve. Ponovo sam sebe prekorio. Sada mi nije preostajalo ništa drugo, morao sam da krenem niz padinu, i dok mi se šljunak meškoltio pod stopalima, pokušavao sam da smirim drhtanje kolena. Godine čine svoje, pogotovo one poslednje. Vetar je malo popustio i ponovo sam počeo da se znojim. Padina je postala *talasasta*, trava gušća, i udoline su krile bezbroj iznenađenja. Negde na pola puta, što je samo rezultat mojih nagađanja, proračun na osnovu nesigurnih predosećanja, u jednoj od tih udolina ugledao sam kolibu. Ništa

nije kazivalo da tu neko živi. Prozori su bili zamandaljeni, ali zato su vrata bila otvorena, dimnjak nezapušen, taraba razvaljena. Kada sam se približio, video sam da vrata nisu otvorena, već da ih jednostavno nema. Posle sam video da šarke i dalje stoje na ragastovu, ali vrata nisu bila ni iza kuće ni ispred nje. Pogledao sam uz padinu niz koju sam se spustio. Kako je tim putem taj čovek mogao da nosi ta vrata? Jedino na glavi, kao ja moj šešir. A šta ako je to bila žena? Seo sam na prag da razmislim. Predstavio sam sebi tu ženu, snažnu, lepu, s razvijenim smislom za humor, zamislio sam kako se napinje, oblizuje usne, i podiže vrata od hrastovog drveta na teme, i odlazi, dok joj široka suknja prilikom svakog koraka odskače i pokazuje silne listove i debele butine. Onda sam pomislio: šta ako me neko, dok sedim ovde, posmatra iz mraka? Nagli pokreti bude sumnju, spori takođe, ali u ovakvoj situaciji ne može se isprobavati. Okrenuo sam se umerenom brzinom, koja nikome nije davala šansu da me pogrešno shvati, ali koja nije meni oduzimala šansu da se dostojno predstavim. Sve je to bilo nepotrebno, jer u kolibi nije bilo nikoga, nikakvog bleska krvožednih očiju, režanj a pritešnjene zveri, smrada trule lešine. Malo posle, kada sam se privikao na mrak, spazio sam vrata. Stajala su u uglu, gornjom ivicom oslonjena na zid, imala su čak i kvaku. Podigao sam ih, bolje rečeno: pokušao sam da ih podignem, i tada je misao o snažnoj ženi sasvim iščilela iz mene. Srušio sam ih i, kroz oblak prašine koji se uskovitlao, počeo da ih vučem do ulaza. Tu sam zastao, obrisao znoj i prljavštinu s lica, i video kako napolju dolazi sumrak. To mi je povratilo snagu. Napregao sam se, uspravio vrata i uglavio ih u otvor. Nisam mogao, nikada ne bih mogao da ih nabacim na šarke, ali i ovako je bilo dobro. Svetlost nije mogla da uđe, mrak nije mogao da izađe. Rečju, imao sam svoj dom.

OSTALE POJAVE FRASA U ŠUPI

1. Miloš Komadina: „Fras u šupi”, u zbirci pesama *Etika trave*, Prosveta, Beograd, 1984.

2. Srđan Gile Gojković: „Fras u šupi", na LP ploči grupe „Električni orgazam” *Kako bubanj kaže*, Jugoton, Zagreb, 1984.

